

habitantes, Deum in noctibus benedicunt, qui habitant in Jerusalem, cujus misericordia in æternum, cui reversi de Babylone cantant hymnum de canticis Sion in conspectu angelorum, dies firmati in via æterna, ubi recti habitabunt cum vultu Dei, sacrificium vespertinum facti.

In quinta decima decade, eadem ætas Ecclesiæ ad perseverantiam confessionis persuadetur, quam justi exspectant, donec eis Dominus retribuatur, cum animam de tribulatione educet, quæ post bellum canticum novum ei canet, quem laudabilem nimis sancti benedicent, cum iudicium injuriam patientibus faciet, cum Jerusalem ædificans consummabit, cujus filios benedicens adipe frumenti satiabit; in qua nova Jerusalem erit hymnus omnibus sanctis, cum lætabuntur in cubilibus suis, cum peracto iudicio Rex sponsus reginam sponsam in novam Jerusalem introducet, et angeli tubis ut regi persona-

Abunt, omnes sancti organis et cymbalis ut Sponsus in æternum jubilabunt. Quia portum diu optatum prospero cursu attingimus, tempus est ut deposito velo gubernatori nostro omnium honorum largitori gratias agamus.

Explicit.

Finito Psalterio idem Honorius exposuit etiam Cantica, quæ in laudibus singulis diebus dicuntur, uti et Cantica: Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, Orationem Dominicam, et Symbolum apostolorum. Quod universum opus his demum verbis concludit: Opus quod de Psalterio vel Canticis instituimus, auxilio Dei ad unguem perduximus, rogo autem omnes filios Ecclesiæ qui hoc opus lecturi sunt, ut mecum Christo pro hoc labore gratias agant; et pro meis excessibus preces pio Indultori fuadant. Et noverint in hoc opere nihil esse meum præter solum laborem, sententias autem esse sanctorum.

QUÆSTIONES ET AD EASDEM RESPONSIONES

IN DUOS SALOMONIS LIBROS

PROVERBIA ET ECCLESIASTEN.

(*Bibliotheca Vet. Patr. edit. Lugdun., XX, 4140.*)

PRÆFATIO.

Quot nominibus vocatus est Salomon? Tribus, sicut sacræ Scripturæ manifestissime docent, id est Salomon, Idida, et Ecclesiastes. Quare his tribus nominibus nominatus est? Salomon, id est *pacificus*, dictus est ab eo quod in regno ejus pax fuit. Idida vocatus est, id est *dilectus Domini*, quia dilexit eum Dominus. Ecclesiastes qua lingua dicitur? Græca, nam Hebraice celeth [coheleth, sive coeleth] dicitur. Celeth autem et Ecclesiastes quid sonat in Latino sermone? Ille quippe Ecclesiastes dicitur, qui cœtum Ecclesiæ congregat. Unde recte in Latino sermone Ecclesiastes dicitur *concionator*, quia concionatur, id est loquitur ad populum, et sermo ejus non ad unum specialiter, sed generaliter dirigitur ad omnes. Concionator ergo recte in sancta Ecclesia dici potest prædicator. Quot libros edidit Salomon? Tres tantum, juxta numerum vocabulorum suorum, hoc est Proverbia, Ecclesiasten, Cantica canticorum.

Quid ait Salomon in Proverbiis? aut quid docet in Ecclesiaste, vel in Cantico canticorum? In Proverbiis docet parvulum, et per varias sententias instruit, quasi filium. In Ecclesiaste vero jam perfectæ ætatis virum imbuat, ut intelligat quia in hujus mundi rebus nihil sit perpetuum, nihil gloriosum aut magnum, sed omnia brevia, et caduca et vana sint quæ cernimus. In Cantico canticorum, jam virum consummatum, atque in omnibus et variis exornatum virtutibus sponsi Domini nostri Jesu jungit amplexibus. Specialiter autem quem significat iste Salomon, Idida, et Ecclesiastes? Dominum nostrum Jesum Christum, qui est noster Salomon, id est pacificans omnia per sanguinem suum, *fecit utraque unum* (Ephes. II, 14): hoc est de duobus populis unam construxit Ecclesiam. Unde Apostolus: *Christus, inquit, pax nostra, qui fecit utraque unum* (ibid.). Ipse est Idida, hoc est dilectus Patris Filius, de quo ipse Pater ad discipulos suos ait: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. XVII, 5). Ipse est nimirum et Ecclesiastes, id est concionator noster, qui congregavit cœtum, id est Ecclesiam sanctam de universo orbe terra-

rum, ad quam loquitur, dicens : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29). Hic est filius David, ad quem cæci clamabant in Evangelio, dicentes : *Miserere nostri, fili David* (Matth. ix, 27). Hic est etiam rex noster Jerusalem non terrestris, sed illius cœlestis, quæ est mater omnium nostrum.

IN PROVERBIA.

CAPUT PRIMUM.

Quid est quod Salomon dicit (vers. 17) : *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum*? Nunquid non solent aves sæpe retibus capi? Solent utique. Qui sunt ergo isti pennati?

Sancti et electi Dei, qui habent pennas fidei, spei et charitatis, cæterarumque virtutum. Habent et spirituales oculos, quibus et insidias antiqui hostis præcavent, et peccata prævident. *Frustra* ergo, id est in vanum, *jacitur rete ante oculos pennatorum*, id est laqueus insidiarum diaboli objicitur sanctis et electis viris, quia facile in terra superare possunt insidias diaboli qui suam conversationem habent in cœlis.

Quæ est sapientia de qua dicit Salomon (vers. 20) : *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam*?

Christus Jesus, qui est Dei virtus et Dei sapientia, sicut dicit Apostolus (I Cor. i, 24). Hæc ergo sapientia quomodo foris prædicavit? Intus prædicavit, hoc est, in secreto, antequam pateretur, quia paucis, id est solis discipulis, mysteria suæ divinitatis ostendit; post resurrectionem vero suam foris prædicavit, quia misso desuper Spiritu sancto, aperte se per apostolos, quod Dei Filius esset, mundo prædicavit. Quomodo in plateis dedit vocem suam? Quia qui ante in secreto et in occulto et in uno populo Judæorum prædicaverat, postea in latitudine plebium et turbis gentium, manifeste prædicavit per apostolos, juxta hoc quod eis præcepit, dicens : *Quæ dico vobis in tenebris, id est in occulto, dicite in lumine, id est in manifesto; et quod in aure audistis, id est in secreto, prædicate super tecta* (Matth. x, 27), id est aperte et coram hominibus.

Quomodo intelligendum est quod ait (vers. 21) : *In foribus portarum urbis profert verba sua*?

Per urbem sancta designatur Ecclesia, coadunata de utroque populo, Judæorum videlicet et gentium. Fores portarum urbis hujus, sancti doctores fuerunt, qui verbum Evangelii prædicando, credentes in eam introduxerunt. Sapientia ergo in foribus portarum prædicavit verbum suum, quando Christus in apostolis suis loquebatur.

CAPUT II.

Quid est quod ait (vers. 2) : *Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam*? Quomodo potest homo inclinare cor?

Ille inclinat cor suum ad cognoscendam prudentiam, qui humiliat se, et emendat animam suam a

A peccatis, ut dignus fiat ad percipienda mysteria divinitatis.

CAPUT III.

Quid est (vers. 5) : *Ne innitaris sapientiæ tuæ*? Quis enim innititur sapientiæ suæ?

Ille qui sua sapientia, aut suis viribus confidit se posse implere divina mandata.

Ecce iterum dicit (vers. 7) : *Ne sis sapiens apud te ipsum*. Quis enim sapiens apud semetipsum?

Ille certe qui se præ cæteris extollit, quasi doctior, et jactat de his quæ ex dictis Patrum recte cognoscere et intelligere potuit.

Quæ est vera sapientia?

Dominum timere, et recedere a malo.

Unde scis quod hæc sit vera sapientia hominis?

Quia in libro Job scriptum est : *Ecce timor Domini, ipse est sapientia; et recedere a malo, intelligentia* (Job xxviii, 28).

Quis est homo ille de quo Salomon ait (vers. 13) : *Beatus homo qui invenit sapientiam*?

Qui doctrinam veritatis, id est Evangelii, aure corporis simul et cordis percipit, et in Scripturis sacris Domini voluntatem studet cognoscere.

Quando (ibid.) affluit prudentia?

Quando cum magno amore et sui cordis delectatione audit præcepta divina, et opere studet implere.

Quid est quod ait (vers. 17) : *Via ejus via pulchræ, et omnes semitæ illius pacificæ*? Quæ sunt istæ semitæ, aut quæ sunt hæc viæ ipsius?

Viæ sapientiæ sunt actiones Domini, quas gessit in carne, sive doctrinæ ipsius quæ continentur in libris Evangeliorum; quæ viæ pulchræ sunt, quia divinæ. Semitæ sapientiæ sunt mandata et præcepta Domini; quæ semitæ recte dicuntur pacificæ, quia omnia præcepta Domini ad pacem æternam perducent.

De qua lege, aut de quo consilio dicit Salomon, cum ait (vers. 21) : *Custodi legem meam atque consilium meum*?

De lege et consilio sapientiæ Domini nostri Jesu Christi, quæ est lex sapientiæ, quæ dicit : *Si vis ingredi ad vitam, serva mandata* : id est *Non occides, Non mæchaberis, Non furtum facies* (Matth. xix, 17), etc.

Quid est quod ait (vers. 32) : *Abominatio Domini est omnis illusor*? Quis est illusor?

Qui verba Dei, quæ cognoscit, implere contemnit. Illusor est hæreticus, qui verba Dei perverse intelligendo et docendo corrumpit. Et ille est illusor.

qui magna Dei promissa quasi parva despicit, et pœnam æternæ damnationis quasi tolerabilem spernit. Iterum : Illusor est, qui suos proximos simplices et pauperes insultando contemnit. Omnes hos tales abominatur Dominus, *et cum simplicibus est sermocinatio ejus (vers. 52)*, quia illos gratia cœlestis sapientiæ illuminat, qui in se nihil duplicitatis habent.

CAPUT IV.

Quare Salomon dicit (*vers. 5*) : *Et ego filius fui patris mei tenellus, et unigenitus coram matre mea?* Quomodo fuit unigenitus coram matre sua, cum præcessit eum uterinus frater, sicut Scriptura libri Regum testatur?

Verum quia præcessit eum frater, sed ille mox ut natus est, quasi nunquam fuisset, sine nomine de hac vita discessit, propterea istum *unigenitum* appellat.

CAPUT V.

Quid est quod dicit (*vers. 9*) : *Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli?* De quo honore dicit, aut quos vocat alienos?

De quo? *Factus est homo ad imaginem Dei (Gen. 1, 27)*. *Alienos* vocat dæmones, et est sensus : Ne honorem tuum (quod ad imaginem Dei creatus es) male vivendo, subdas immundis spiritibus.

Quem appellat crudelem, aut de quibus annis dicitur?

Annos vocat spatia vitæ; crudelem, diabolum. Et est sensus : Spatia vitæ quæ tibi dedit Deus, male vivendo ne tradas diabolo.

De qua cisterna dicit Salomon, aut de quo puteo fluentia, cum dicit (*vers. 15*) : *Bibe aquam de cisterna tua et fluentia putei?*

Cisternam vocat catholicam, id est Veteris ac Novi Testamenti doctrinam; puteum vero, profunditatem et altitudinem ejusdem catholice doctrinæ; aquam, scientiam; fluentia, copiam et abundantiam scientiæ, varios sacræ Scripturæ appellat intellectus. Docet enim verbis his cavere a doctrina hæreticorum, et attendere lectionibus sacrarum Scripturarum. Et est sensus : *Bibe aquam de cisterna tua, serva et opere imple doctrinam quam aliis prædicas, et fluentia putei, id est abundantia sermonis tui seu scientiæ, affluenter redundet in te in operibus bonis.*

Quare dicit Salomon : *Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide (vers. 16)*; cum statim subjungat : *Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui? (Vers. 17.)* Si fontes nostros foras derivamus, et in plateis aquas dividimus, quomodo soli eas habere possumus?

Quamvis in verbis videatur contrarietas, tamen non est, quia hæ sententiæ non possunt nisi spiritaliter intelligi. Fontes ergo nostros derivamus, cum aliis vim prædicationis infundimus, cum verba sacræ Scripturæ annuntiamus. In plateis aquas dividimus, cum populis prædicamus. Platea namque dicta est a latitudine, est enim Græcus sermo. In plateis ergo aquas dividimus, quando in multitudine

A auditorum verba scientiæ dilatamus, et juxta uniuscujusque qualitatem divina eloquia dissipamus. Si in plateis aquas dividere debemus, quomodo ergo eas soli habere debemus, quas in plateis dividimus? Quando aliis verba divina prædicamus, et tamen soli aquas habemus, quia de ipsa prædicatione humanas laudes non quærimus.

CAPUT VII.

Quid est quod Salomon dicit de lege sua (*vers. 5*) : *Liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui?* Quis enim legem in digitis ligare potest? aut si fecerit, quæ erit utilitas?

In digitis, hoc est in actibus. Legem in digitis ligat quicumque eam bonis operibus implet et ornat; in tabulis cordis, hoc est in latitudine cogitationis. Scribit ergo legem in tabulis cordis sui, qui eam cum gaudio sœcipit, et memoriæ commendat.

CAPUT VIII.

Quid est quod Sapientia dicit (*vers. 50*) : *Delectabar per singulos dies ludens coram eo* (id est coram Patre omnipotente) *omni tempore, ludens in orbe terrarum?* Nunquid Sapientia, id est Dei Filius pueriliter ludebat coram Patre?

Absit! Sed quid est quod dicit, ludens? id est gaudens. Ludebat enim per singulos dies, id est gaudebat se unum esse, hoc est unius substantiæ cum Patre a principio ex diebus æternitatis.

Quomodo ludebat omni tempore in orbe terrarum?

Quia cum tempore orbis et creaturæ esse cœpissent, ipse Filius gaudebat, quia quod erat semper in Patre manebat.

CAPUT IX.

Quid est quod ait (*vers. 1*) : *Sapientia ædificavit sibi domum?*

Quia in domo ædificavit sibi sapientiam. Sapientia, id est Dei Filius Dominus Jesus Christus, ædificavit sibi domum, quia ipse creavit hominem in utero Virginis, quem in unitatem suæ personæ assumpsit.

Quomodo (*ibid.*) *excidit columnas septem?*

Septem columnas excidit, quia per septiformem gratiam Spiritus sancti erexit Ecclesias per orbem terrarum, quæ sicut columnæ sustentando continent memoriam nominis ejus, id est mysterium ejus incarnationis. Potest et aliter intelligi : Sapientiæ domus, Ecclesia Christi est; columnæ autem domus hujus, sancti doctores. Quæ columnæ bene septem esse dicuntur, quia sancti doctores repleti sunt septiformi gratia sancti Spiritus. Quomodo ergo excidit sapientia has columnas? Excidit columnas, quia mentes prædicatorum ab amore præsentis sæculi separavit et erexit eos ad portandam ejusdem Ecclesiæ fabricam.

De quibus ancillis dicit Salomon (*vers. 5*) : *Misit ancillas suas ut vocarent ad arcam, et ad mœnia civitatis?*

Ancillas vocat, sanctos apostolos. Quare vocat eos ancillas? propter insipientiam, infirmitatem et pau-

pertatem, quia idiotas, infirmos, et pauperes et de-
spectos elegit apostolos, quos ad prædicandum misit
in mundum, ut fideles populos vocarent ad arcem
æternæ beatitudinis, et ad mœnia Jerusalem cœle-
stis.

CAPUT X.

Quis est (vers. 1) *filius sapiens qui lætificat pa-
trem?* aut quis est *filius stultus qui mœstitia est
matris suæ?*

Ille qui accepta fidei ac baptismatis mysteria bene
servat, et opere implet, filius sapiens est; iste pro-
cul dubio lætificat Deum Patrem. Qui vero accepta
fidei ac baptismatis mysteria, malis operibus vel hæ-
retica pravitate corrumpit, filius stultus est; hic ni-
mirum mœstitia est matris suæ, sanctæ videlicet
Ecclesiæ, quia contristat eam.

Quid est quod dicit Salomon (vers. 10) : *Stultus
labiis verberabitur?* quomodo potest homo stultus
labiis verberari?

Verberatio in hoc loco damnationem significat.
Stultus ergo labiis verberabitur, quia propter verba
iniqua et mala quæ locutus est, condemnabitur.
Unde et alibi dicitur (Prov. xviii, 21) : *Mors et vita
in manibus linguæ*, quoniam unusquisque aut ex
verbis suis justificabitur, aut ex verbis suis condem-
nabitur (Matth. xii, 57). Cur lingua dicitur habere
manus, cum manus habere non possit? Metaphorice
dictum est, hoc est secundum translationem, quem-
admodum venti dicuntur habere pennas. Manus
etenim linguæ ipsa verba sunt, quibus aut bene lo-
quendo meretur vitam, aut male loquendo meretur
mortem. Aliter. Per manus sæpe in Scripturis sacris
opera designantur, ut illud : *Labores manuum tuarum
quia manducat is* (Psal. cxxvii, 2). In manibus lin-
guæ dicit, hoc est in operibus. Opera etenim linguæ
sunt colloquia bona vel mala, ex quibus mors nasci-
tur, aut vita.

Quis est iste piger de quo dicit Salomon (vers. 26) :
*Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger his
qui miserunt illum?*

Piger est male vivens Catholicus, qui non laborat
neque operatur, ut ad æternam beatitudinem perve-
nire mereatur. Per acetum et fumum, hæreticorum
designatur perfidia; per oculos et dentes, prædica-
tores sanctæ Ecclesiæ. Qui bene oculi dicuntur, **D**
quia recta itinera prævident; pulchre etiam dentes,
quoniam spiritalia alimenta fidelibus ministrare so-
lent. Ergo sicut acetum dentibus, et fumus oculis,
id est sicut perfidia hæreticorum contraria est bonis
doctoribus, quia contristat eos, et molestiam gignit
et lacrymas; sic piger, id est malus Catholicus gra-
vis est eisdem bonis doctoribus, qui miserunt eum,
hoc est, qui jusserunt ut fidem suam operibus im-
pleret. Ideo gravis est, quia fidem pravus operibus
destruit.

CAPUT XI.

Quid est quod ait (vers. 21) : *Manus in manu, non
erit innocens malus?* Quomodo malus homo manus
in manu, et ideo non erit innocens?

A Qui manum jungit ad manum, nihil operatur.
Mali ergo quændiu manus in manu fuerint, non erit
innocens, quia si ad tempus subtrahit manus ab
opere malo, tamen, quændiu malus, innocentiam
cordis habere non potest. Unde, jam dictum : *Abomi-
nabile est Domino cor pravam* (Prov. xi, 20).

Quomodo intelligendum est quod ait (vers. 22) :
*Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et
fatua.*

Hoc est, si circulum aureum in naribus porci in-
fixeris, ille dum pergit terram vertere ac fodere
naso, immergit circulum aureum in volutabrum luti,
et tunc perdit circulus aureus decorem quem habuit.
Similiter ergo mulier fatua, si habet pulchritudinem
vultus, vel si accipiat ornamenta inaurium, moni-
lium simul et vestimentorum, sordidat pulchritudi-
nem vultus, et amittit decorem, si se cœno libidinis
coinquinare diligit, et adulteriis corrumpit.

Spiritualiter autem quomodo intelligenda est hæc
sententia? Quicumque sacras Scripturas intente me-
ditatur, et jugiter perscrutatur divina eloquia, acci-
pit ornamentum scientiæ; quod si male vivendo cor-
rumpit, et destruit quod intelligit, circulum aureum
habet in naribus, sed more suis terram fodiendo
coinquinat et luto immergit, quia ornatum per quem
notitiam Scripturarum accepit, immunda actione
sordidavit. Talis anima, pulchra mulier et fatua est;
pulchra quidem per scientiam; sed dedita carnalibus
delectationibus, fatua est per actionem.

C Quid est quod ait (vers. 25) : *Anima quæ benedi-
cit, impinguabitur : et quæ [qui] inebriat, ipsa [ipse]
quoque inebriabitur?*

Plures namque sunt qui inebriant alios, sed ipsi
non inebriantur; non dicit hoc de corporali ebrie-
tate, sed de spiritali : Anima ergo quæ benedicit,
impinguabitur, quia quicumque exterius prædicando
benedicit, spiritalem pinguedinem accipit, id est spi-
ritali gratia augetur et crescit. Similiter qui sacro
eloquio mentes subditorum studet inebriare, ineb-
riabitur et ipse, quia sancti Spiritus gratia re-
pletur.

Quare non dixit, homo, sed, anima quæ benedicit,
impinguabitur?

In Scripturis divinis sæpius poni solet pars pro
toto, id est anima pro toto homine. Totum vero po-
nitur etiam pro parte, ut illud : *Tulerunt Dominum
meum* (Joan. xx, 15) . Dominum dixit, pro corpore
Domini.

Quis est ille de quo dicit (vers. 26) : *Qui abscon-
dit frumenta, maledicetur in populis?* Nunquid pro-
pterea maledicendus est aliquis, quod non omnibus
frumenta sua manifestat?

Frumenta, sanctæ prædicationis sunt verba. Er-
go quicumque abscondit hic frumenta, id est sanctæ
prædicationis verba apud se retinet, et non vult aliis
annuntiare divina eloquia, iste maledicetur in popu-
lis, quia pro culpa silentii condemnabitur, quia mul-
tis prodesse potuit, sed quia noluit, ideo pro mul-
torum pœna juste punietur.

Qui sunt illi qui vendunt frumenta, de quibus A
mox subditur (*ibid.*): *Benedictio autem super caput
vendentium?*

Illi vendunt frumenta, qui verba vitæ et sanctæ
prædicationis suis annuntiant. Quod pretium acci-
piunt ab eis? pretium fidei et sanctæ confessionis.
Quomodo veniet benedictio super caput eorum?
Quia singulis eorum dicturus est Dominus: *Euge,
serve bone et fidelis, intra in gaudium (Matth. xxv, 26).*

Quid est quod ait (*vers. 29*): *Qui conturbat do-
mum suam, possidebit ventos?* quomodo potest ali-
quis possidere ventos?

Domum in hoc loco mentem appellat, id est qua
unusquisque veluti in domo habitat per cogitatio-
nes, ventos, immundos spiritus vocat. Qui ergo
domum, id est mentem, malis et noxiis cogitatio-
nibus perturbare non timet, iste nimirum posside-
bit ventos, quia per malas cogitationes viam fa-
cit dæmonibus, ut ingrediantur et inhabitent in
ipso.

CAPUT XII.

Quomodo (*vers. 4*): *Mulier diligens est corona vi-
ro suo; et putredo in ossibus ejus, quæ confusione res
dignas gerit?*

Mulier bona et casta, honorem præbet viro suo
in omnibus, et quia diligit eum, et bene regit eum
et domum ejus, corona est illi, quia ejus virtuti-
bus addit gratiam, unde coronetur a Domino. Adul-
tera vero mulier quamvis videatur speciosa, pu-
treto tamen in ossibus ejus est, quia intus fetore
luxuriæ membra sua eoinquinat.

Quomodo intelligendum est quod dicit (*vers. 9*).
*Melior est pauper et sufficiens sibi, quam gloriosus in-
digens pane?*

Vere melior est idiota et simplex qui operatur
bona quæ novit, unde vitam æternam mereatur ha-
bere in cælis, quam gloriosus, id est clarus doctrina
et eruditione Scripturarum, vel opertus doctoris
officio, qui indiget pane dilectionis, quia nec Deum
diligit, nec proximum: vel certe ideo pane indiget,
quia non operatur quod intelligit aut docet.

Quis (*vers. 23*) *homo versutus qui celat sciez-
tiam?*

Versutus, in hoc loco in bona significatione po-
nitur, id est sapiens et prudens. Vir ergo versutus, D
id est sapiens et prudens, aliquando de industria
celat scientiam, duabus scilicet de causis: una, quia
infirmis auditoribus non potest loqui quasi spiritali-
bus, sed quasi carnalibus, id est magna Scriptura-
rum sanctarum mysteria quæ novit, non audet illis
manifestare, ne forte scandalizentur; altera, quia
non vult sanctum dare canibus, neque mittere mar-
garitas ante porcos (*Matth. vii, 6*).

CAPUT XIII.

Quid est quod ait (*vers. 4*): *Vult piger et non vult?*
Si ergo vult, quomodo non vult?

Per pigrum ille designatur qui se non vult exer-
cere in bonis operibus. Vult ergo piger regnare, et
non vult laborare pro Deo; vult pervenire ad beati-

tudinem, et non vult Christi præcepta implere, ut
beatitudinem mereatur obtinere. De hoc enim Ja-
cobus dicit: *Vir duplex animo, inconstans est in
omnibus viis suis (Jac. i, 8).*

Quis est nuntius impii de quo dicit (*vers. 17*)
Nuntius impii cadet in malum?

Nuntius impii, id est angelus diaboli, Arius fuit
et Sabellius, cæterique hæretici; vel etiam susur-
rones, angeli utique Satanæ, isti nimirum ce-
cidere in malum, id est in æternæ gehennæ tor-
mentum.

Quis ergo est legatus fidelis de quo sequitur (*ibid.*):
Legatus autem fidelis, sanitas?

Legatus fidelis est unusquisque catholicus prædi-
cator et doctor, qui sibi suisque auditoribus sani-
tatem et salutem acquirit æternam.

CAPUT XIV.

Quare dicit (*vers. 19*): *Jacebunt mali ante bonos,
et impii ante portas justorum,* cum in hac vita magis
soleant boni jacere ante malos, et justus ante portas
impiorum?

In novissimo judicio coronatis justis, mali et im-
pii condemnabuntur, qui eos in præsentis vita affli-
gebant, et idcirco dicit: *Jacebunt mali ante bonos,
et impii ante portas justorum.* Attamen quod dicit,
non ad vicinitatem locorum pertinet, quoniam boni
et mali non sibi erunt tunc vicini, sed pertinet ad
visionem honorum, quoniam boni semper videbunt
tormenta malorum, ut Deo liberatori suo majores
sine fine referant grates.

CAPUT XVI.

Quid est quod ait (*vers. 11*): *Pondus et statera
judicia sunt Domini?*

Quia, sicut ipse voluit, unicuique mensuram et
gratiam dedit fidei (*Rom. xii, 5*).

Quos appellat (*ibid.*): *Lapides sæculi [al. sac-
culi]?*

Justos et fortes in fide. Omnes ergo lapides sæcu-
li, id est sancti et electi Dei, opera sunt Domini,
quia nemo sua virtute, nemo suo merito electus est
a Domino, ut cœlesti ædificationi aptus esset, sed
sola misericordia ipsius.

CAPUT XVII.

Quid est quod dicit (*vers. 6*): *Corona senum filii
filiorum, et gloria filiorum patres eorum?* Si mali
sunt filii filiorum, quomodo gloria sunt patrum suc-
rum? et si patres mali fuerint, quomodo sunt glo-
ria filiorum?

Senes in hoc loco patriarchas appellat et prophe-
tas, quorum filii sunt apostoli, et filii filiorum, suc-
cessores apostolorum, videlicet sancti prædicatores,
omnes isti corona senum sunt, id est patriarcharum
et prophetarum, quia digna laude celebrant, per
quorum exempla et vaticinia ad cognitionem gra-
tiæ pervenerunt. Quomodo patres sunt gloria filio-
rum, magna quippe gloria est prædicatoribus Novi
Testamenti, quia filii veterum, id est patriarcharum
esse meruerunt.

Quid est quod dicit (*vers. 14*): *Qui dimittit aquam,*

caput est jurgiorum? Nunquid ille qui clausam aquam decurrere dimittit, jurgia concitat? aut nunquid non magis vinum quam aqua jurgia concitare solet?

Figurative hoc dictum est, nam per aquam designata est lingua levis et fluxa et immoderata, quæ instabilis est sicut aqua. Qui ergo dimittit aquam, hoc est immoderate relaxat linguam suam, caput est jurgiorum, quia qui linguam suam non refrenat, lites et jurgia concitat, et concordiam dissipat.

CAPUT XVIII.

Quid est quod ait (*vers. 16*): *Donum hominis dilatat viam ejus, et ante principes spatium ei facit?* quod est donum hoc quod dilatat viam hominis, et facit ei spatium ante principes?

Donum hoc, donum est charitatis, sive aliarum virtutum, quas a Domino fideles accipiunt. Hoc videlicet donum dilatat viam ejus, id est actionem, quia unusquisque fidelis quanto amplius gratia Spiritus sancti intus repletur, tanto magis viam suam foris dilatat, id est honorum operum gressum multiplicat, quæ quotidie in sanctis desideriis et bonis operibus crescit et augetur. Hoc donum quomodo facit homini spatium ante principes? quia inter magnos Ecclesiæ rectores, in futuro tribuit ei culmen honoris, et gloriam æternæ beatitudinis.

CAPUT XIX.

Quare dicit (*vers. 24*): *Abscondit piger manum sub ascella, nec ad os suum applicabit eam?* Quis est enim tam piger, qui comedendo vel hibendo ad os suum manum non applicet?

Qui abscondit manum suam sub ascella, non vult utique ad aliquod opus vel ad laborem extendere illam. Ergo per pigrum designatur unusquisque segnis et desidiosus prædicator, qui non vult opere implere quod docet. Manum quippe ad os porrigit, qui studet opere implere.

CAPUT XX.

Quis est ille piger, de quo dicit (*vers. 4*): *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, et non dabitur ei?* Quid? si piger tempore frigoris arare noluerit, nunquid, æstatis tempore, qui sibi aliquid tribuat invenire non poterit?

Sæpe etenim pigri, et frigoris et æstatis tempore inveniunt qui sibi tribuant eleemosynam fideles. Sed piger in hoc loco illum significat qui propter desidiam et hujus mundi adversitatem, quæ per frigus designantur, in Dei servitio negligit laborare: idcirco in die judicii mendicabit, quia non habebit opera bona, pro quibus æternam mereatur accipere beatitudinem; quoniam, quæcunque seminaverit homo, hæc et metet (*Gal. vi, 8*). Cur ergo dies judicii æstati, et regnum Dei comparatur? Quia tunc omnia nostræ tristitiæ nubila transibunt, et vitæ illius dies, æterni solis claritate fulgebunt.

Quid est quod ait (*vers. 10*): *Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque est abominabile apud Deum?*

Pondus et pondus, mensura et mensura, dicit

diversum pondus, et diversam mensuram. Quantum ergo ad litteram, quicumque in domo sua varium habet pondus variamque mensuram, propter hoc utique habet, ut taliter libret et metiatur sibi, atque aliter proximo, quod est abominabile Domino. Unde in lege Moysi Dominus præcipiens dicit: *Sit tibi æquus modius, justusque sextarius* (*Lev. xix, 36*). Spiritualiter autem quomodo intelligi debet? Ille in domo sua diversum habet pondus et diversam mensuram, qui semper in suis actibus quærit unde ipse laudetur, et in aliorum actibus perscrutatur unde illi vituperentur, iste quoque talis abominabilis est Domino, quia nimirum quantum sibi placere desiderat, tantum displicet Deo, qui omnia secreta rimatur cordium.

Quomodo intelligendum est quod ait (*vers. 14*): *Malum est, dicit omnis emptor. Et cum recesserint, tunc gloriabitur?*

Secundum litteram, solet emptor vituperare quod emere desiderat, et dicit: *Malum est, malum est.* Veruntamen si bene emerit, cum recesserit, gloriabitur. Spiritualiter autem quomodo intelligitur? Ille veraciter est emptor, qui sibi æterna præmia in cœlis comparare desiderat. Ipse nimirum emere studet terrenis cœlestia, caducis mansura, temporabilibus æterna. Talis ergo emptor quidquid patitur in præsentem, malum esse dicit, quia esse intelligit. Attamen quia adversa omnia patienter sustinet pro Deo, cum recesserit de mundo, tunc gloriabitur, quia perveniet ad beatitudinem.

Item quomodo intelligendum est quod paulo post dicit (*vers. 21*): *Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit?*

Hæreditas hæc, acquisitio avaritiæ potest intelligi. Ergo quicumque per avaritiæ nequitiam in hæc vita divitias multiplicare desiderat, necesse est ut in futuro æternæ hæreditatis benedictionem amittat. Aliter: Quicumque pro humana laude bona opera quærere desiderant, in principio quasi ad hæreditatem festinant. Ideo in novissimo benedictione carebunt, quia nullam remunerationem percipiunt a Deo; de talibus scriptum est: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (*Matth. vi, 2*).

Quid est quod ait (*vers. 25*): *Ruina hominis est devotare sanctos, et post vota retractare?*

Devotare sanctos, id est voto se obligare. Impii autem devotabunt sanctos, quia voto se obligant ut persequantur sanctos, et occidant eos quemadmodum septuaginta [quadraginta amplius] viri, sicut in Actibus apostolorum legitur, *devoverunt se non manducare nec bibere, donec occiderent Paulum* (*Act. xxiii, 21*), et pagani sæpe, ut legimus, diis devoverunt sanguinem christianorum. Quid est post vota retractare? Post vota promissa retractare est sanctos persequi, et detrahere, et quasi vile mancipium contemnere. Quomodo ergo ruina est hominis devotare sanctos, et post vota retractare? Si enim peccatum est cum aliquis sanctos Dei persequitur, aut offendit, aut lædit, et idcirco ruina est illi, quia,

persequendo sanctos, æternæ damnationis sibi parat interitum.

CAPUT XXI.

Quomodo intelligendum est quod ait (*vers. 1*) : *Sicut divisiones aquarum, ita cor regis (tantum) esse in manu Dei, et non omnium hominum, cum alibi scriptum sit : In manu ejus sunt omnes fines terræ? (Psal. xciv, 4.)* Si omnes fines terræ in manu ejus sunt, hoc est in potestate Dei, an non et corda omnium hominum in manu ejus sunt?

Regem in hoc loco non illum solum debemus intelligere qui rex est solo nomine, et temporaliter aliis imperat, sed unumquemque virum sanctum, fidelem atque religiosum Christianum, cujus milites sunt sacræ virtutes, et ipse vitia in se vincere novit. Sicut ergo Dominus multifariis divisionibus aquarum, late fines terrarum et aeris implet, ita cor regis quocumque voluerit, convertit, quoniam sicut divisiones gratiarum angelis et hominibus, juxta voluntatem suam, tribuit, ita corda regum, id est sanctorum, variis doctrinis replet, et diversis ornat virtutibus.

Quis est (*vers. 16*) : *Vir qui erraverit a via doctrinæ, et in cœtu gigantum commorabitur?*

Gigantes appellat immundos spiritus, id est dæmones, de quibus et beatus Job dicit : *Ecce gigantes gemunt sub aquis; et qui habitant cum eis (Job xxvi, 5), id est dæmones, et omnes quos ipsi decipiunt, et qui sibi consenserunt, sub pœnis torquentur.* Quare dæmones appellantur gigantes? Quia dæmones superbi et elati sunt, et male fortes, sicut olim fuerunt gigantes. In cœtu ergo istorum gigantum, id est dæmonum, commorabuntur omnes qui erraverint a via doctrinæ, id est a via veritatis, quia simul cum dæmonibus torquentur.

Quæ est civitas fortium? vel quis est sapiens de quo dicit (*vers. 22*) : *Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fiduciæ ejus?*

Civitatem appellat mundum; fortes, dæmones. Mundus iste quondam civitas fortium erat, quia, idolorum cultui deditus, dæmonibus serviebat, et fiduciam vitæ in cultu eorum habebat, qui non sunt dii, sed opera manuum hominum. Quis est iste sapiens qui hanc civitatem ascendit? Ille filius Virginis Dominus Jesus Christus, Dei virtus et Dei sapientia, qui tunc hanc civitatem ascendit, quando natus in carne, visibilis mundo apparuit. Ipse nimirum destruxit robur fiduciæ ejus, quia subvertit et abstulit de mundo cultum deorum, in quibus confidebant gentiles.

CAPUT XXII.

Quid est quod ait (*Vers. 14*) : *Fovea profunda est os alienæ? Quæ est aliena, cujus os magna fovea?*

Os alienæ dicit os meretricis. Qui ergo verba meretricis libenter audit, et oscula ejus libenter suscipit, quasi januam pulsat profundæ foveæ, id est inferni. Ergo, nisi se cito ab ejus colloquio vel osculo abtrahat, deserente se Deo, illic mergetur in pro-

fundum mortis; et hoc est quod addidit (*ibid.*) : *Cui iratus est Dominus, incidet in illam.*

Quid est quod ait (*vers. 17*) : *Appone cor ad doctrinam meam.* Et paulo post subjungit : (*vers. 20*) *Ecce descripsi eam tripliciter, in cogitationibus et scientia ut ostenderem tibi firmitatem et eloquia veritatis?* Quomodo descripsit tripliciter doctrinam et scientiam? aut quid est cor apponere ad doctrinam?

Cor apponere est intelligere doctrinam sanctam et justam. Tripliciter vero descripsit suam doctrinam, quia unicuique præcepit ut eam studeat implere cogitatione, locutione, et opere.

De quibus terminis dicit (*vers. 27*) : *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui?*

Terminos antiquos dicit terminos veritatis et fidei, quos habuerunt ab initio catholici doctores. Hoc ergo præcipit, ut sacræ fidei veritatem et evangelicæ doctrinæ nemo aliter suscipiat, quam a sanctis Patribus est tradita, sive hoc præcipit, ut eloquia sacrarum Scripturarum nemo aliter interpretetur, nisi juxta uniuscujusque scribentis vel docentis sancti Spiritus veritatem et intentionem.

CAPUT XXIII.

Quæ sunt opes illæ de quibus dicit (*vers. 5*). *Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere non potes, quia facient tibi pennas quasi aquilæ et volabunt in cælum?* Quæ opes, id est divitiæ sive copiæ, pennas sibi facere possunt?

Opes istæ arcana sunt divinitatis, et secreta cœlestium mysteriorum; et est sensus : *Ne erigas oculos mentis tuæ ad perscrutanda divinitatis arcana et mysteriorum cœlestium secreta, quæ penetrare non potes, nec intelligere vales, quoniam solis aquilis patent, id est supernis tantum manifesta sunt civibus.*

CAPUT XXIV.

Quid est quod dicit (*vers. 16*) : *Septies enim cadet justus et resurget?* Si justus est, quomodo peccare dicitur?

Loquitur hic Salomon de levibus et quotidianis peccatis, sine quibus nullus justorum in hac vita potuit esse vel potest, quia videlicet in hac præsentī vita nullus sit [adeo] justus, ut aut coactus, aut volens, aut frequenter singulis diebus non peccet per ignorantiam, per oblivionem, per cogitationem, per sermonem, per necessitatem, per carnis fragilitatem; et tamen quia justus est, adjutus divina gratia, resurgat per pœnitentiam, per jejunium, per orationem, per eleemosynam. Quare septies cadere dicitur, et non minus aut amplius? Septenarius etenim numerus poni solet pro universitate seu generaliter, ut illud : *Septies in die laudem dixi tibi (Psal. cxviii, 164)* : hoc est, omni tempore, et iterum : *Benedicam Dominum in omni tempore (Psal. xxxiii, 1)*. Septies etiam significat aliquando sæpe vel frequenter. Quod aptissime potest intelligi hoc modo : Septies cadit justus, hoc est, sæpe, et sæpe re-

surgit; aut certe omni tempore cadit et resurgit; gratia scilicet divina, secundum quod supradictum est.

Quomodo intelligendum est quod ait Salomon (vers. 27): *Præpara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam?* Quod est hoc opus quod foris præparare debemus?

Opus vocat bonam actionem, ideo addidit, tuum, hoc est, utile tibi et necessarium. Opus ergo nostrum foris prædicamus, cum actionem nostram bene componimus exterius, et ut Deo placeat ordinamus. Quomodo agrum nostrum diligenter exercemus. Si a spinis vitiorum corpus nostrum purgamus. Post agri exercitium, domum nostram quomodo ædificamus? Si primo exterius actus nostros bene componimus, tunc domum nobis ædificamus, cum puritatem vitæ et munditiam, etiam in cogitatione servamus, et habitaculum nostræ mentis piis cogitationibus exornamus.

CAPUT XXV.

Quis est Dominus, aut qui sunt reges de quibus dicit (vers. 2): *Gloria Domini, celare verbum; et gloria regum, investigare sermonem?*

Dominus iste, Dei Filius intelligendus est, Dominus videlicet Jesus Christus, cujus gloria fuit celare verbum, id est se esse Filium; quia, cum in carne apparuit, magis se hominis quam Dei Filium confiteri voluit, ut diabolus eum non agnosceret, et ita passione sua genus humanum redimeret, quoniam si diabolus eum agnovisset Dei Filium esse, nequaquam omnino crucifixisset. Gloria quippe Domini fuit celare verbum, id est in forma hominis, divinitatis suæ occultare potentiam, ut dum infirmitatem carnis ostenderet, diabolus eam ad passionem tradere festinaret, quatenus per ignorantiam passionis perveniret ad gloriam resurrectionis. Qui sunt ergo reges, quorum gloria est investigare sermonem? Reges isti, sancti fuerunt apostoli, qui diligenter Domini sermonem investigare studebant, quo se Deum fore significabat; nam ubi se non aperte Deum esse monstrabat, sed mystice intelligi ejus sermonem, summa perscrutabantur diligentia, quale est illud: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Nam cum celaret Verbi divinitatem, et ostenderet carnis infirmitatem, interrogavit hos reges, dicens: *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* (Matth. xvi, 13.) Cui regum eximius, videlicet beatus Petrus apostolus, investigans sermonem illius, quem antea sæpius audivit, continuo respondit: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (ibid., 16).

Quid est quod mox sequitur: *Cælum sursum, et terra deorsum, et cor regum inscrutabile?* Qui sunt isti reges, quorum cor inscrutabile dicitur?

Reges vocat prophetas et apostolos, qui, revelante spiritu, arcana divinitatis cognoscere meruerunt. Per cor regum, designatur scientia apostolorum et prophetarum. Quomodo intelligendum est quod ait: *Cælum sursum, et terra deorsum, et cor*

regum inscrutabile. Sicut altitudo cæli et profunditas terræ comprehendi non potest ab hominibus, ita nostræ fragilitatis capacitas non valet comprehendere neque penetrare altitudinem scientiæ et intellectus prophetarum et apostolorum.

CAPUT XXVI.

Quomodo sibi concordant, aut quomodo sibi convenire possunt ea quæ dicit (vers. 4): *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis;* et (vers. 5): *Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.*

Istæ nimirum sententiæ valde sibi videntur esse contrariæ. Vere sibi bene concordant, si eas diligenter consideremus. Per hoc enim quod ait: *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam,* nos admonet, ut, quia stultus sapientiam non recipit, nos ejus non imitemur mores, sed potius contemnamus et despiciamus; et quoties loquamur, non turpiter, non furiose, non superbe, sed honeste, patienter atque humiliter, hoc est sapienter loquamur, ne illi similes efficiamur. Per hoc vero quod sequitur: *Responde stulto juxta stultitiam suam,* nos admonemur ut sapienter increpemus, et redarguamus eum, et manifeste demonstramus quanta sit stultitia, ne, si forte non agnoscat stultitiam suam, se putet esse sapientem.

Quis est ille susurro, de quo dicit (vers. 22): *Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad interiora ventris?*

Susurronem, vocat incertorem litis, et bilin-guem, qui laudem laude verborum simulat, et ideo quasi simplicia videntur verba ipsius, sed perveniunt ad interiora ventris, quia susurro semper quærit audire unde jurgia possit seminare, quibus stomachus indignetur, et omnia interiora perturbentur.

CAPUT XXVII.

Quis est ille amor absconditus, de quo dicit (vers. 5): *Melior est correptio manifesta quam amor absconditus?*

Quia multo melius est aliquem corripere manifeste increpando, quam studio simulationis peccandi, occulte diligere.

Quid est quod ait (vers. 7): *Anima saturata calcabit favum, anima esuriens et amarum pro dulci sumet?* quomodo anima saturata calcat favum?

Juxta litteram, anima saturata calcat favum, quia quicumque cibus repletus est, dulcem contemnit et despicit escam; qui vero esurit, licet in cibus aliquam amaritudinem sumat, parvipendit. Spiritua-liter autem intelligitur: Anima saturata, est anima divitum, qui in præsentī vita habent consolationem suam, quoniam rerum temporalium copiis abundant, unde in Evangelio Dominus ait: *Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis* (Luc. vi, 26). Anima ergo divitum calcat favum, quia pro terrenis bonis spernit dulcedinem regni cœlestis. Anima vero esuriens, et amarum pro dulci sumet, quoniam qui esurit et sitit justitiam omnem amaritudinem pro dulcedine

sumet, quia patienter sustinet omnem vitæ præsentis adversitatem pro amore æternæ beatitudinis vel dulcedinis.

Quid loquitur Salomon cum dicit (*vers. 25*): *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera?* Nunquid lanigeros docet considerare greges?

Non. Loquitur enim pastori Ecclesiæ, et est sensus: Diligenter attende illis quibus præpositus es, et agnosce animos et actus singulorum; et si aliquam in eis vitiorum sorditatem inveneris, citius castigare et emendare stude.

Quid est quod dicit Salomon (*vers. 25*): *Aperta sunt prata, et apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt fena de montibus?* quis enim hoc quod dicit, ignorat?

Vere nullus, si hæc verba juxta litteram accipimus. Quomodo ergo intelligenda sunt? Verumtamen spiritualiter. Quid ergo prata significant? Per prata, cœlestia designantur mysteria, quæ ideo prata dicuntur, quia pascua sunt fidelium; hæc enim prata, hoc est divina mysteria, diu clausa fuerunt sub signis ac figuris legalibus. Quomodo et quando aperta sunt hæc prata? Aperta quippe sunt prata, quia per gratiam Domini Salvatoris revelata sunt cœlestia sacramenta, quando *aperuit discipulis suis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv, 45)*. Tunc etiam apparuerunt herbæ virentes, hoc est, novæ sententiæ evangelicæ veritatis et gratiæ. Quid significant fena collecta de montibus? Per montes designantur sancti Patres Veteris Testamenti doctores; per fena, scripta ipsorum. Collecta sunt ergo fena de montibus. Per montes designantur sancti Patres, quia scripta sanctorum veterum Patrum collecta sunt ad pabulum et ad refectorem ovium Dominicarum, id est animarum fidelium.

CAPUT XXIX.

Quid est quod ait (*vers. 13*): *Pauper et creditor obviaverunt sibi; utriusque est illuminator Deus?* quis est iste pauper et creditor qui sibi obviaverunt?

Pauper est humilis verbi Dei auditor, creditor autem est qui pauperi, id est humili auditori, pecuniam verbi Dei prædicando commisit. Quando pauper et creditor obviant sibi? Quando in unam eandemque auditor et prædicator simul divinæ pietatis gratiam conveniunt, unde sequitur, utriusque illuminator est Deus quia sine gratia divinæ pietatis nec ille potuit prædicare, nec ille credere.

Quid est quod ait (*vers. 18*): *Cum defecerit prophetia, dissipabitur populus?* quæ est prophetia hæc, qua deficiente, populus dissipabitur?

Prophetia est sacerdotalis eruditio atque doctrina. Ergo cum defecerit doctrina et eruditio sacerdotum, populus dissipabitur; quia cum deest admonitio et increpatio sacerdotum, suæ voluntati et arbitrio populus relinquitur, et continuo variis peccatis atque vitiis corrumpitur.

CAPUT XXX.

Quomodo ignitus clypeus omnis sermo est Dei,

sicut dicit Salomon (*vers. 5*): *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se?*

Omnis sermo divinæ auctoritatis idcirco ignitus clypeus dicitur, quia corda electorum, qui spem suam in Deo ponunt, et igne charitatis illuminat, et sordes vitiorum, quas in eis reperit, consumit et purgat, et ab insidiis hostium cunctisque adversitatibus illum defendit.

Quæ est sanguisuga, cujus duas esse dicit filias? sic enim dicit (*vers. 15*): *Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer, et nunquam satiantur.*

Sanguisuga diabolus est, qui semper sanguinem sitit, hoc est ad peccata homines trahere cupit, et sitim peccandi incessanter accendit. Quæ sunt illæ sanguisugæ duæ, dicentes: Affer, affer, et nunquam saturantur? Luxuria et avaritia; nam quanto magis quisque luxuriatur, tanto amplius delectatur. Similiter quanto quisque sibi divitias cumulat, tanto magis semper augmentare desiderat.

Quare posuit Salomon exemplum stellionis, cum dicit (*vers. 28*): *Stellio manibus nititur et moratur in ædibus regis?*

Ut pigros et ingenio tardos ad discendum et bene operandum provocaret. Quod genus animalis est stellio? est genus lacerti valde pigri, sed colore vario, unde et nomen accepit stellio, quia quasi stellæ guttis distinctus est et variatus. Quid vero significat? Illos significat qui tardi sunt ingenio, et tamen quotidiano studio et diligentia Regis æterni aulam conscendunt, hoc est quamvis cum magno labore, ad notitiam sanctarum Scripturarum perveniunt, et penetrare valent secreta cœlestium mysteriorum. De talibus scriptum est in Evangelio: *Qui habet, dabitur ei, et abundabit (Matth. xiii, 12)*: Quoniam qui habet studium legendi, dabitur ei facultas intelligendi.

Quæ sunt ista tria de quibus dicit Salomon (*vers. 29, 30, 31*): *Tria sunt quæ bene gradiuntur, et quartum quod feliciter incedit: Leo fortissimus bestiarum, qui ad nullius pavet occursum, gallus succinctus lumbos, et aries; nec est rex qui resistat ei?* Ista sunt quæ bene gradiuntur? Quem significat ille leo?

Ilum de quo scriptum est: *Vicit leo de tribu Judæ (Apoc. v, 5)*, Dominum videlicet Jesum Christum, qui fortissimus bestiarum dicitur, quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Quid est illud infirmum Dei? Infirmum Dei fuit carnem nostræ mortalitatis assumere. Sed hoc fortius est hominibus, quia ipse homo qui natus est ex Virgine, perfectus exstitit Deus. Quare iste leo ad nullius pavet occursum? quia *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ipsius (I Petr. ii, 22)*, unde ipse dicit: *Ecce venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xiv, 30)*. Quid significat gallus succinctus lumbos? Sanctos prædicatores. Quare prædicatores galli dicuntur? quia in præsentis vitæ temporibus tenebras, id est peccata, delere suadent et docent, et veram lucem prædicando annuntiant, glo-

riam videlicet æternæ beatitudinis. Quare isti galli succincti lumbos dicuntur? Quia isti prædicatores in membris suis luxuriam, avaritiam, libidinem restringunt. Quid significat aries, cui non est rex qui resistat? Per arietem sancti designantur confessores et sacerdotes, qui velut arietes gregem præcedunt, quia populum fidelem per exempla sua gradientem ducunt. Isti nimirum arietes si spiritualiter et recte vivunt, nullus est rex qui eis resistat, quia nullus est tam sævus persecutor, qui valeat eorum intentionem impedire, quia etsi eis mala ingeruntur, omnia patienter sustinent pro Christo.

Quid est illud quartum (vers. 29, 32 :) *Quod incedit feliciter.* — *Est qui stultus apparuit, postquam erectus est in sublime?* Quis est ille?

Antichristus, qui elevabitur in sublime, hoc est in altum, quia cum fuerit homo nequissimus, dedignabitur se Dei Filium nominare, sed mentietur se esse Deum. Elevatus est in sublime, quomodo stultus apparebit? quia in ipsa elevatione et superbia sua divino gladio subito percussus interibit. Quare de illis superioribus dicit: Tria sunt quæ bene gradiuntur; de isto vero: Quartum quod incedit feliciter? Quare non dixit de isto similiter, incedit bene, sed, feliciter, ait? Quia omne quod incedit feliciter, semper non bene incedit; neque omne quod incedit bene, semper feliciter. Quæ sunt ergo quæ incedunt bene aut feliciter? Illa bene incedunt, quæ ambulant sancte et juste. Illa incedunt feliciter, quæ in hac vita habent prosperitatem. Leo et gallus et aries bene gradiuntur, sed non feliciter, quia et Christus Dei Patris adimplevit voluntatem in omnibus, sed multa adversa, etiam et mortem tandem sustinuit. Similiter sancti prædicatores et confessores divinam student adimplere voluntatem, sed multas in hac vita sustinent persecutiones. Antichristus vero non bene incedit, quia contra voluntatem Dei omnia superbus faciet: sed incedit feliciter, quia, quamvis ad breve tempus, in magna erit gloria et prosperitate.

CAPUT XXXI.

Quis fuit rex Lamuel, de quo dicit (vers. 1): *Verba Lamuelis regis, visio qua erudivit eum mater sua?*

Lamuel Hebræa lingua dicitur; Latine, *in quo Deus.* Ipse nimirum est Salomon rex Israel, in quo Deus fuit, quia nisi Deus in eo mansisset, tot et tanta divina mysteria nec intelligere nec scribere posset. Quæ fuit mater ejus quæ erudivit eum et docuit visionem? Secundum litteram potest intelligi carnalis ejus mater, Bethisabee videlicet regina, quæ prudenter illum docuit. Sed mater in hoc loco nihil melius intelligitur, quam spiritualis et divina gratia, quæ illum in corde invisibiliter erudivit, et docuit intellectum sapientiæ, quam ille foris hominibus prædicavit et scripsit.

Quæ est mulier illa fortis, de qua dicit (vers. 10): *Mulierem fortem quis inveniet, procul et de ultimis finibus pretium ejus?*

Mulier fortis appellatur Ecclesia catholica, quæ

A ideo mulier dicitur, quia generat spirituales filios ex aqua et Spiritu sancto. Fortis ideo vocatur, quia cuncta adversa sæculi et prospera propter fidem et amorem sui Conditoris ac Redemptoris contemnit ac despicit. Quare dixit Salomon, mulierem quis inveniet? quia per Spiritum sanctum cognovit quod nullus patriarcharum aut prophetarum, aut omnino aliquis electorum sufficeret ad redemptionem humani generis, nisi *solus Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* (I Tim. II, 5). Ideoque ait, mulierem fortem quis inveniet? quia per Spiritum sanctum subauditur nullus. Quare mox addidit, Procul et de ultimis finibus pretium ejus? Ut ostenderet quia non suo tempore, sed longe post eum, nec similis illi, venturus erat Christus, id est purus homo peccati sordibus; sed in fine sæculorum descensusus erat Dei Filius de cœlis, qui natus ex Virgine, perfectus esset Deus et homo. Et hoc est quod ait, Procul, id est longe post. Significat autem tempus quod fuit a diebus Salomonis usque ad partum virginis. De ultimis vero finibus dicit, quia *a summo cœlo egressio ejus* (Psal. XVIII, 6). Quod pretium dedit Dominus pro hac muliere? Semetipsum, sicut dicit Apostolus: *Qui dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam in odorem suavitatis* (Ephes. V, 2).

Mulier fortis quomodo facta est quasi navis institoris? sic enim dicit Salomon (vers. 14): *Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.*

C Institor dicitur negotiator, propterea quia semper instat ut acquirat et multiplicet merces et sua lucra. Navis ergo institoris, onusta diversis mercimoniis quæ in sua patria magis abundant, per loca peregrina, ut illic venditis omnibus quæ attulit, chariora domum reportet. Sic ergo mulier fortis, id est sancta Ecclesia, semper ornari desiderat virtutum divitiis, et abundari bonis operibus, navigans per mare hujus sæculi, ut per illud sua virtute mercetur, id est acquirat majora divinæ gratiæ dona. Quis est ille navis institor? Dominus Jesus Christus, qui dedit pretium sanguinis sui, et redemit Ecclesiam. Sancta ergo Ecclesia ad exemplum institoris, id est Domini ac Redemptoris sui, semper multiplicare sibi laborat virtutum atque bonorum operum lucra, ut per ea mereatur acquirere majora, id est æternæ beatitudinis præmia. Et hoc est quod ait, de longe portans panem suum, quia in omnibus bonis quæ temporaliter agit, solam tantum vivi panis saturitatem desiderat, quia æternam solummodo retributionem exspectat.

Quid est quod ait (vers. 22): *Stragulatam vestem fecit sibi, byssus et purpura indumentum ejus?* Quæ est stragulata vestis?

Quæ variata textura firmissima fieri solet. Quid ergo significatur per stragulatam vestem? Fortia opera sanctæ Ecclesiæ, et diversa virtutum ornamenta, de quibus Propheta dicit: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate* (Psal. XLIV, 10). Byssus et purpura quomodo indu-

mentum est mulieris, id est sanctæ Ecclesiæ? Byssus, genus lini candidissimi est, unde pulchre per byssum designatur corporis castitas, et sanctæ conversationis puritas. Per purpuram vero sanguinis effusio designatur. Fortis ergo mulier, id est sancta Ecclesia, induit se bysso, cum servat corporis castitatem, et nitorem sanctæ conversationis rutilat. Induit se purpura, quando in ea sancti martyres pro Christi nomine sanguinem fundunt.

Si byssus et purpura indumentum est sanctæ Ecclesiæ, cur ergo dicit in sequentibus (vers. 25): *Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo?*

Nulla est contrarietas, quia fortitudo et decor indumentum est sanctæ Ecclesiæ, quia propter fidem Christi et justitiam, patienter sustinet malorum hominum improbitatem et persecutionem. Est et decor indumentum ejus, quia operatur justitiam, et se gratia virtutum adornat.

Quare autem dicit, ridebit in die novissimo, cum Dominus dicat in Evangelio; *Væ vobis qui ridetis, quia lugebitis et flebitis?* (Luc. vi, 25.)

In Scripturis sacris risus solet gaudium significare. Unde Dominus ait; *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis* (Luc. vi, 21), id est gaudebitis. Beatus quoque Job dicit: *Os autem veracium replebitur risu*, id est gaudio [aliter in Vulg. *Donec impleatur risu os tuum*] (Job. viii, 21) Mulier ergo fortis, id est sancta Ecclesia ridebit in die novissimo, id est gaudebit in retributione cœlestis regni.

Qui sunt filii mulieris, qui eam (vers. 28) *beatissimam prædicaverunt?* aut quis est (ibid.) *vir ejus qui eam laudavit?*

Filii hujus mulieris, id est sanctæ Ecclesiæ, sunt

A omnes electi. Vir ejus, Dominus Jesus Christus. Surgent enim filii Ecclesiæ, videlicet omnes electi de terræ pulvere in novissimo die judicii, et immortalitatis gloria decorati, matrem suam beatissimam prædicabunt, id est laudabunt sanctam Ecclesiam quæ illos genuit ex aqua et Spiritu sancto. Surget et vir ejus et laudabit eam, Dominus Jesus Christus, cum in die judicii manifestus apparuerit in potentia divinitatis et laudabit eam dicens in judicio: *Venite, benedicti Patris mei, etc. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare* (Matth. xxv, 34), etc.

Cur ergo Salomon posuit præteritum, dicens (vers. 28): *Surrexerunt?* debuit enim dicere: *Surgent.*

Quod Salomon futurum noverat, certissimum tenebat, et ideo more prophetico posuit præteritum B pro futuro.

De quibus dicit quod sequitur (vers. 29): *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas?*

Multas filias, appellat Ecclesias hæreticorum, et turbas malorum Catholicorum, quæ dicuntur Christi filiæ vel Ecclesiæ. Quare dicuntur Christi filiæ vel Ecclesiæ? Propter fidem et baptismi sacramentum et adoptionem filiorum, quam in baptisate perciperunt. Istæ filiæ quas divitias congregaverunt? Orationes, jejunia, eleemosynas, et castimoniam carnis, linguæ refrenationem, Scripturarum meditationem, et cæteras bonorum operum divitias. Quæ veræ divitiæ sunt, si spirituali intentione fiant, videlicet propter regni cœlestis remunerationem aliter nihil C prosunt agentibus. Unde filiæ illæ, Ecclesiæ videlicet hæreticorum, aut turbæ malorum Catholicorum, frustra congregaverunt divitias, quia vel in fide erraverunt, vel certe hujusmodi bona propter vanam gloriam fecerunt.

IN ECCLESIASTEN.

CAPUT PRIMUM.

Quid est quod ait Ecclesiastes (vers. 2): *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*, cum in libro Genesis scriptum sit: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona?* (Gen. i, 31.) Si cuncta, quæ fecit Deus, valde sunt bona, quomodo omnia vanitas? et non solum vanitas, sed etiam vanitas vanitatum?

Cœlum et terra, maria et omnia quæ in hoc circulo continentur, per se quidem bona sunt, quando a bono Deo creata sunt; sed comparata Deo, utique pro nihilo habentur vel habenda sunt, quia semper Deus permanebit id quod est, illa vero omnia pertransibunt. Nam, *quæ videntur, temporalia sunt*, et transitoria; *quæ autem non videntur, æterna* (II Cor. iv, 18).

Quare bis replicavit sententiam suam dicens: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas?*

Ad exaggerandam magnitudinem vanitatum, iteravit sententiam suam, ut per hoc demonstraret, quia

omnis gloria mundi sicut flos feni marcescet, et sicut fumus pertransiet.

De qua generatione dicit (vers. 4): *Generatio præterit, et generatio advenit?*

D De generatione Judæorum et gentium dicit, recedit enim prima generatio Judæorum, quoniam periit propter infidelitatem, et succedit ei generatio de gentibus congregata, videlicet sancta Ecclesia fidelium, quæ per fidem Christi salvatur. Potest et sic intelligi, generatio venit, et generatio vadit, hoc est, aliis morientibus, alii nascuntur; et quos prius videras, jam non vides, et incipis videre eos qui ante non fuerunt.

Quare dicit Salomon (ibid.): *Terra in æternum stat, cum Dominus dicat in Evangelio: Cœlum et terra transibunt?* (Luc. xxi, 33.)

Vere juxta sententiam Dei transibunt per meliorationem, sed non per abolitionem, quia in igne judicii purgata meliorabuntur, quoniam renovabuntur, sed venitus non destruentur. Tantum quippe ardebit

cœlum desursum, et terra deorsum, quantum malitia hominum et dæmonum simul coinquinari potuit. Ergo juxta sententiam Salomonis, terra in æternum stabit, quoniam nunquam destructur, sed meliorabitur et renovabitur.

Quid significare voluit Salomon, cum ait (*vers. 5*): *Oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur, et ibi renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem?* Quis enim nescit quia oritur sol et occidit, et per incognitas nobis vias regreditur ad locum suum unde est ortus, ut iterum oriatur?

Hoc ideo Salomon dixit, ut ostenderet quia sol ipse qui hominibus in luce diei datus est, sua mutabilitate, id est ortu suo et occasu, quotidie hujus sæculi demonstrat interitum. Per has namque temporum mutationes, et per ortum siderum et occasum docet Salomon, quia humana ætas quotidie non cessat interire atque deficere. Sol iste qui quotidie oritur et occidit, quid in hoc loco spiritualiter significat? Illum verum solem Dominum Jesum Christum, qui est sol justitiæ, designat, de quo propheta dicit: *Vobis, qui timetis Dominum, orietur sol justitiæ (Malac. II, 2)*. Iste sol justitiæ quotidie oritur timentibus se, hoc est fidelibus suis, videlicet sanctis et piis hominibus. Occidit etiam meridie pseudoprophetis, hoc est hæreticis et malis Catholicis, quia propter peccata sua lumen gratiæ suæ amittunt. Occidit etiam infidelibus, quia luce fidei non merentur illustrari.

Quid est quod ait (*vers. 7*): *Omnia flumina intrant in mare et mare non redundat; ad locum unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant?* Quis enim novit quod ad locum suum revertantur, ut iterum fluant?

Novit Ecclesiastes ille, videlicet Salomon, per gratiam sancti Spiritus, sed iste noster ecclesiastes Dominus Jesus Christus, qui est ipsarum conditor aquarum per potentiam divinitatis, quia æqualis est Deo Patri, plenissime novit, quia flumina quæ mare intrant, in abyssum defluunt, et per occultas venas ad capita fontium revertuntur, et de matrice abysso iterum ebullire incipiunt. Spiritualiter autem quid significant hæc flumina? Per hæc flumina sancti designantur prædicatores, qui dum virtutibus emicant, doctrinis coruscant, vere flumina fluunt, quoniam aridam terram carnalium cordium sancta sua prædicatione simul et operatione irrigant, ut ferant bonorum operum fructus. Quomodo ergo revertuntur hæc flumina ad locum unde exeunt, ut iterum fluant? Quia sancti prædicatores in omni doctrina et opere quæ faciunt, ad laudem sui Creatoris recurrunt, ut Domino auctori suo laudes et gratias referant, per quem ut talia facerent, et omne bonum quod sunt, acceperunt. Semper enim ad fontem veri luminis revertuntur, ne forte arescant et siccentur, ut ex eo aquam sapientiæ et gratiam virtutum accipiant, ut iterum fluant, hoc est, semetipsos bonis operibus repleant, et aliorum corda fluentis doctrinæ spiritualiter infundant. Omnes etiam fideles viri sancti flu-

mina sunt; et hæc flumina ad locum unde exeunt revertuntur, quoniam per sancta desideria ad amorem sui Conditoris redeunt, et de omnibus bonis laudes et gratias illi referunt, a quo ea perceperunt.

Quid est quod Salomon dicit (*vers. 18*): *quia in multa sapientia multa sit indignatio; et qui addit scientiam, addit et dolorem?* Quomodo multa est indignatio in multa sapientia?

Ideo in multa sapientia multa est indignatio, et qui addit scientiam, addit et dolorem, quia quanto quisque majorem sapientiam percipit, tanto amplius sibi indignatur et dolet vitiis et peccatis subjacere, et non habere virtutes. Nam, quanto quisque plus in sapientia profecerit, tanto magis sibi irascitur de malis operibus quæ gessit, et contristatur et dolet sub peccatis suis, et ideo qui addit scientiam, addit et dolorem, quantoque amplius cœlestia et terrena cognoscit, tanto magis dolendo et flendo laborat, ut errorum laqueos evadere possit, et liberari valeat de hujus sæculi miseria.

CAPUT II.

Quare dicit (*vers. 2*): *Risum reputavi errorem, et gaudio dixi: Quid frustra deciperis?* cum naturale sit homini ridere, et Dominus in Evangelio dicat: *Gaudete et exultate, quia merces vestra multa est in cœlis? (Matth. v, 12.)*

Non reprehendit Salomon risum naturalem, id est modestum et honestum. Unde alibi dicit: *Vir sapiens vix tacite ridebit (Eccli. XXI, 25)*; sed risum dissolutum atque immoderatum et perstreptem, vocat errorem. Talis namque risus vocatur cachinnus. Similiter non spirituale, sed temporale gaudium vocat deceptionem. Illi vero qui præterita mala sua non plorant, neque intelligunt ruinam peccatorum suorum, cachinnant et gaudent in bonis temporalibus, quia vana et brevia putant esse perpetua bona, et idcirco suavitate vitæ præsentis decepti, quotidie hujus sæculi errore vexantur.

Quare dicit Salomon (*vers. 13*): *Oculi sapientis in capite ejus; stultus autem in tenebris ambulat?* Nunquid oculi stulti non sunt in capite ejus?

Oculi in hoc loco, non sunt corporales, sed spirituales intelligendi, oculi videlicet mentis, id est sensus et intentiones animi. Per caput vero designatur Christus, unde Apostolus dicit: *Caput viri Christus (I Cor. II, 5)*. Oculi viri sapientis in capite, quia vir sapiens omnem intentionem suam ad Christum dirigit, et in Christo collocat, et oculos suæ mentis semper ad cœlestia imitanda sublevat. Stultus vero in tenebris ambulat, quia stultitiæ simul et peccatorum suorum tenebris obcæcatur, et amoræ hujus mundi a cœlestibus abjicitur. Odit enim cœlestia, et diligit terrena; despicit quæ sunt æterna, et amat temporalia, et ideo non potest oculos suos ad cœlum levare, sicut vir sapiens, quia non cogitat ea quæ Dei sunt, sed quæ hujus sæculi.

(*Vers. 13.*) Quid distat inter virum sapientem et stultum? Hoc distat, quia iste sapientiæ claritate illustratur et exornatur; ille vero stultitiæ suæ errore

obtenebratur et deturpatur. Tantum quippe distat A inter sapientem et stultum, quantum inter diem et noctem, lucem et tenebras, quomodo distat tandem inter sapientem et stultum, cum *unus sit interitus utriusque?* (Vers. 16.) Sic enim (*ibid.*) *moritur doctus at indoctus*, sapiens ut insipiens. Quamvis enim unus sit occasus et similis mors sapientis et stulti, et sæpe magis in hac vita affligatur sapiens quam stultus, tamen non erit similis memoria in futuro, nec æqualem percipient coronam vel remunerationem, quoniam in die iudicii ad regni cœlestis elevabitur sapiens gloriam; stultus vero demergetur in æternæ damnationis tormenta. Quis est ille sapiens, qui tantum distat a stulto quantum lux a tenebris? Nunquid ille qui philosophicæ tantum disciplinæ pollet affluentia, vel liberalium artium splendet eloquentia; non est utique, quoniam *sæcularis prudentia inimica est Deo* (Rom. viii, 7), et carnalis sapientia quamvis eloquentiæ floribus adornetur, nullum tamen in se spiritualement, nullum perpetuæ beatitudinis fructum continet. Sed ille veraciter est sapiens qui Deum diligit, et qui ejus mandata custodit, et quantum possibile est humanæ fragilitati, ejus voluntatem in omnibus studet implere, de quo dicitur (vers. 25) : *Bono homini dedit Deus sapientiam in conspectu suo, et scientiam et lætitiã.*

Quare dicit Salomon (*ibid.*) : *Peccatori autem dedit afflictionem et curam superfluum?* Si enim Deus peccatori homini dedit sollicitudinem et curam superfluum habere, quid ergo ipse peccat, si se curis C superfluis atque sollicitudine rerum temporalium affligit?

Causa superflue curæ atque malæ sollicitudinis non est in Deo, sed in illo qui ante sponte peccavit, quia peccatis suis exigentibus promeruit, ut haberet curam superfluum et sollicitudinem, et ideo quod ait : *Peccatori autem dedit curam superfluum et sollicitudinem*, intelligendum est, suis meritis exigentibus, dari permisit, videlicet, quia peccator fuit.

CAPUT III.

Quid vult demonstrare Salomon per hoc quod ait (vers. 1) : *Omnia tempus habent?* Quod si omnia tempus habent, ergo etiam divinitatis substantia D tempus habet?

Absit! Illa quippe ineffabilis et æterna divinæ majestatis essentia, quæ omnia creavit ex nihilo, non clauditur loco, non coangustatur tempore, nullo spatio terminatur. Et idcirco Salomon ut ostenderet de quibus diceret hoc, statim subjunxit, dicens (*ibid.*) : *Et suis spatiis transeunt universa sub cœlo.* Vult demonstrare enim quia contraria sibi sunt omnia quæ in mundo sunt, et nihil perpetuum ex his omnibus quæ sub cœlo sunt, et infra tempus continentur.

De qua plantatione aut evulsione loquitur Salomon, cum dicit (vers. 2) : *Tempus plantandi, et tempus evellendi quod plantatum est?* Nunquid de plan-

tatione aut evulsione arborum aut herbarum dicitur?

Non. Hoc dicit de nativitate et morte hominum. Nam, quod superius dicit, tempus nascendi, hoc est, quod sequitur, tempus plantandi, hoc enim plantandi, quod nascendi; et quod superius dicit, *tempus moriendi* (*ibid.*), hoc est, quod sequitur, *tempus evellendi quod plantatum est* (*ibid.*). Nam evellendi hoc est, quod et moriendi. Sedi quippe Deo notus est ortus et occasus hominum, id est tempus nascendi et tempus moriendi, et tempus plantandi et tempus evellendi, quoniam ipse instituit et tempus in quo unusquisque nasceretur et plantaretur ad vitam, et tempus in quo moreretur, et de hac vita evelleretur, hoc est, per sententiam mortis eradicaretur.

Quid est quod item dicit (vers. 5) : *Tempus occidendi, et tempus sanandi?* Nulli quippe dubium est quia tempus sanandi a Deo concedatur. Sed nunquid Deus instituit tempus occidendi alios? aut eum quem semel occiderit homo poterit unquam sanare?

Non utique. Sed illi soli est tempus occidendi, et tempus sanandi, qui per Moysen loquitur, dicens : *Ego occidam et vivere faciam, percutiam, et ego sanabo* (Deut. xxxii, 29). Ipse nimirum statuit et tempus in quo peccatores occidantur, et sanentur infirmi, hoc est peccatis languidi. Tunc enim occidit, quando vel corporis infirmitate, vel aliqua hujus mundi adversitate peccatores affligit, ut corrigantur et moriantur peccatis, et vivant Deo. Sæpe namque Deus ideo flagellat sceleratos, ut eos occidat et sanct, id est ut desinant esse quod sunt, et incipiant esse quod non sunt. Est ergo et tempus sanandi, cum Deus omnipotens eos quos occidit, id est adversitatibus misericorditer affligit, et per occultam aspirationem compungit, et ad pœnitentiam provocat.

De qua destructione et ædificatione loquitur, cum dicit (vers. 5) : *Tempus destruendi, et tempus ædificandi?* Nunquid de ædificatione aut destructione domorum loquitur? Quid enim prodesset, si hoc diceret? Quis enim nescit, quoniam alii destruunt, et alii ædificant domos?

Non hic loquitur Salomon de domorum destructione, sed malorum et bonorum ædificatione, quoniam necesse est prius mala destruere, et sic bona postea ædificare, juxta illud Psalmistæ : *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. xxxvi, 27). Hoc ergo dicit, quia tempus est destruendi mala, et tempus est ædificandi bona, quoniam in præsentis vita concessum nobis est a Deo, ut destruamus mala, et ædificemus bona, hoc est, prius in nobis per pœnitentiam deleamus peccata, postea per sancta desideria, virtutum construamus ædificia.

Quare dicit Salomon (vers. 4) : *Tempus flendi et tempus ridendi; tempus plangendi, et tempus saltandi?* Quis enim ignorat quia alio tempore flemus, alio autem ridemus? aut quid fuit dicere, tempus

plangendi, et tempus saltandi? Nunquid forsitan ostendere voluit, quod oporteat nos saltationum exercere ludibria?

Absit! Nihil enim oportet nos scurriliter agere. Sed tempus flendi est vita præsens, tempus autem ridendi est vita futura. Qui ergo in præsenti vita quotidianis fletibus et lacrymis purgare peccata sua studuerit, in vita futura ridebit, id est gaudebit. Similiter tempus plangendi est vita præsens, tempus saltandi vita beata. In motu namque saltationis homo suæ mentis gaudium et exultationem animi demonstrat. Qui ergo in præsenti vita plangendo studet abolere peccata, in futura vita saltabit, hoc est, lætabitur et exultabit in gloria æternæ felicitatis.

Quid est quod dicit (vers. 5): *Tempus spargendi lapides, et tempus colligendi?* Quid enim prodest lapides spargere? aut quid prodest colligere, nisi fortasse velit aliquis ædificare domum?

Non hac de causa loquitur Salomon, sed de gentium dispersione et collectione. Nam per lapides gentiles designantur. Undo beatus Joannes Baptista: *Potens est, inquit, Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ* (Matth. iii, 9; Luc. iii, 8). Tempus enim spargendi lapides, fuit ante adventum Domini, quia gentiles non permanserunt in unitate fidei, sed recedentes a Deo, dispersi sunt, quia varios deos adorabant, et diversa loca [f. idola] colebant. Tempus autem colligendi lapides, fuit post adventum Domini, quia sicut ait Apostolus: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege* (Gal. iv, 4). Tunc quippe cœpit colligere lapides, quia peracto passionis mysterio, direxit apostolos in universum orbem terrarum, dicens: *Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Deinde celebrato xl die, Ascensionis ejus mysterio in cœlos, mox, ubi ab apostolis fama nominis ejus diffusa est, longe lateque per mundum lapides, id est gentiles qui erant dispersi per variam idolorum culturam, collecti sunt, quia respuentes et abominantes idola, in unitate fidei quieverunt.

Quare iterum dicit (vers. 8): *Tempus dilectionis et tempus odii*, cum Joannes in Epistola sua dicat: *Qui odit fratrem suum, homicida est?* (I Joan. iii, 15.)

Tunc quidem est tempus dilectionis, quando post Deum diligere debemus patrem et matrem et uxorem, et filios ac cæteros propinquos. Odii vero tempus est, quia pro Christi confessione contemnere simul et odisse debemus patrem et matrem, omnesque propinquos, si nobis in via Dei fuerint contrarii, sicut sancti martyres sæpe fecisse leguntur.

Quid est quod rursus dicit (vers. 8): *Tempus belli, et tempus pacis?* Quomodo tempus belli est, cum Dominus in Evangelio dicat: *Esto consentiens adversario tuo cito dum es cum eo in via?* (Matth. v,

A 25); et item: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram; et qui voluerit auferre tunicam tuam, dimitte illi et pallium?* (Matth. v, 39; Luc. vi, 29).

Vere semper nobis est tempus belli et pugnae, quando in præsenti sæculo sumus, quoniam semper necesse est nobis pugnare adversus insidias antiqui hostis, hoc est malignorum spirituum debellare potestates. Pacis vero tempus erit, cum de præsenti sæculo migraverimus, quoniam, si bene pugnaverimus in hoc sæculo, in futuro coronabimur, et in cœlesti Hierusalem æterna pace securi requiescemus.

Quare dicit (vers. 12): *Cuncta fecit Deus bona in tempore suo*, cum superius dixerit omnia esse vanitatem? (Eccle. i, 2.) Si omnia vana, quomodo ergo bona sunt?

Omnia vana, quia transitoria, sunt; verumtamen bona sunt cuncta, quia a bono Deo creata sunt, et bona quidem sunt, tamen non semper, sed in tempore suo. Nam bonum est vigilare, bonum et dormire, at tamen vigilare semper, semper dormire, non utique est bonum.

Quare dubitando loquitur Salomon, dicens (vers. 21): *Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et spiritus jumentorum descendat deorsum?* quis enim ignorat, quia spiritus jumentorum descendat, id est cunctorum peccatorum brutorumque animalium simul cum corpore dissolvatur, sed mox ubi egreditur de corpore, aut deducatur ad gloriam aut dimergatur ad pœnam?

Paulo superius ostendit Salomon, quia quantum ad corporis vilitatem, nihil distat inter jumentum et hominem, quia sicut moritur homo, sic et jumentum, et sicut jumentum redigitur in pulverem, similiter et homo, sed ut ostenderet quod secundum animæ dignitatem multum distat homo a jumento et pecore, subjunxit idcirco, dicens: *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et spiritus jumentorum descendat deorsum?* Ostendit enim quia hæc sola differentia inter homines et bestias sit, quoniam spiritus hominis ascendit in cœlum, et spiritus jumentorum seu pecoris descendit in terram, quia moritur et simul cum carne dissolvitur. Cum ergo dicit Salomon, *Quis novit, quasi nemo sit qui hoc cognoscere possit: ideo ait, Quis novit, ut difficultatem aut raritatem significaret, sicut est illud, Generationem ejus quis enarrabit?* (Isa. liii, 3) hoc est, nullus aut perrarus. Nam quod impossibile est, nullatenus fieri potest. Illud vero quod est difficile, fieri potest, quamvis cum magno labore. Spiritualiter autem quid significant illi filii, aut illa jumenta? Filii Adam, significant sanctos aut electos viros, qui merito appellantur homines, quia rationabiliter ac sancte et spiritualiter vivunt; per jumenta vero designantur carnales, qui propterea jumenta vocantur, quoniam bestialiter et carnaliter vivunt, sicut jumenta et pecora. Hinc enim dicit propheta David: *Homines et jumenta salvabis, Domine* (Psal. xxxv, 7). Solet enim fieri, ut

illi qui videntur homines justi, peccent et avertantur a justitia sua, et faciant iniquitatem; econtrario illi, qui sunt mali et impii, convertantur ab iniquitate sua, et faciant æquitatem et justitiam. Ideo dicit Salomon: Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et spiritus jumentorum descendat deorsum? quia tam incertus est hujus vitæ status, ut et peccator qui jumentum vocatur, per pœnitentiam conversus exurgat et ascendat in cœlum, et justus a justitia sua conversus, ruat in peccatum, et demergatur ad inferos.

CAPUT IV.

Quid est quod ait (*vers. 5*): *Stultus complicat manus suas, et comedit carnes suas?* Quis est enim tam stultus, qui carnes suas comedat?

Stultus iste, piger ille debet intelligi, de quo in Proverbiis dicit: *Abcondit piger manum sub ascella* (*Prov. XIX, 24*). Iste stultus et piger complicat manus suas et comedit carnes suas, quia magis eligit in otio et torpore vivere et habere pugillum farris, quam laborando acquirere unde pascatur. Comedit carnes suas, dictum est per hyperbolen. Quid est, per hyperbolen? Hyperbole Græce dicitur, quando aliquid profertur incredibile. Quomodo ergo dictum est hyperbolice, comedit carnes suas? quia incredibile est ut aliquis comedat carnes suas, sed ad exaggerandam pigritiam hujus stulti, ait, comedit carnes suas, ut ostenderet quia magis desiderat stultus, ut caro ejus tabescat inedia, et miseria famis deficiat, quam ut manuum suarum laboribus sustentetur.

Quis est ille unus de quo dicit Salomon (*vers. 8*): *Unus est, et secundum non habet, non filium, non fratrem, aut aliquem propinquum; et tamen non cessat laborare*, hoc est, divitias congregare, nec tantas congregat, et ideo maxima vanitas, qui congregavit divitias, et ignorat cui congreget eas, vel cui eas relinquat? Spiritualiter autem quem significat ille unus, qui non habet secundum?

Dominum nostrum Jesum Christum, qui naturaliter solus est Dei filius, et solus descendit Deus de cœlis ad redimendum genus humanum. Quomodo non habet filium aut fratrem, cum in sacro baptisate omnes Christiani filii Dei efficiantur, et fratres Domini nostri Jesu Christi? Iste solus proprius et natura filius, cæteri vero omnes sunt adoptivi; et ideo fratres ejus non natura, sed gratia. Quomodo ergo iste unus laborare non cessat? quia peccata nostra patienter sustinet, et misericorditer ad pœnitentiam exspectat, et pro nobis quotidie apud Deum Patrem interpellat. Quomodo non satiantur oculi ejus divitiis? quia nostram semper desiderat salutem.

Quis est ille funiculus triplex, de quo dicit Salomon (*vers. 11*): *Funiculus triplex difficile rumpitur?*

Hoc est, unitas Patris et Filii et Spiritus sancti, quia indivinitate tres sunt personæ, sed una est natura. Cur ergo ait, difficile rumpitur? Illud enim, quod

A difficile est, fieri potest, quamvis cum magno labore Nunquid ergo funiculus iste rumpi potest? Vere nunquam, quia individua est sanctæ Trinitatis natura, sed difficile, in hoc loco pro impossibili accipiendum est, quia fieri non potest ut Trinitatis natura scindatur.

Quis est ille (*vers. 15*), *puer pauper et sapiens, qui melior est rege sene et stulto?*

Dominus noster Jesus Christus, qui puer dictus est propter innocentiam et simplicitatem, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Iste puer cum esset dives factus est pauper pro nostra salute. Iste veraciter est sapiens, quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. II, 9*). Quis est ille rex senex et stultus? Diabolus, qui pene ab ipso mundi exordio regnavit in genere humano, et ideo senex vocatur, et vere stultus est rex, quia quanto plures decipit, tanto sibi pœnam accumulatur. In regno quippe hujus regis senis et stulti, id est diaboli, natus est puer optimus, Dominus videlicet Jesus Christus, qui factus est *Rex regum, et Dominus dominantium* (*Apoc. XVII, 14, et XIX, 16*).

Quid est quod ait (*vers. 17*) *Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei?* Nunquid offensione lapidum monet custodiri pedem, quando ingredimur domum Dei, id est ecclesiam Dei?

Quamvis semper honeste et cum timore ac silentio debeamus ingredi domum Dei, tamen non pedem corporis docet custodiendum, sed pedem animæ, id est ingressum corporis, ut in conspectu Dei mundas preces effundamus. Et est sensus: Quando ingrederis domum Dei, videlicet ecclesiam, custodi pedem tuum, id est, ingressum mentis tuæ, ne offendas in cogitationibus malis, ut oratio tua pura dirigatur ad Deum.

CAPUT V

Quid est quod ait (*vers. 5*): *Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam?*

Quando loquitur vanitates et verba libidinosa, quibus caro incitetur ad peccandum, hoc est, noli dicere: Non pecco, sed quod habitat in me peccatum, id est, fragilitas carnis meæ, qui si hoc dicis, Deum provocas ad iram, quasi ipse sit auctor malitiæ tuæ atque peccati.

CAPUT VI.

Quid est quod ait (*vers. 7*): *Omnis labor hominis in ore ejus, sed anima illius non implebitur?* Quomodo fieri potest, ut omnia quæ homo laborat, sint in ore ejus?

Vir ecclesiasticus sapiens omnem laborem habet in ore suo, quia omnia quæ in Scripturis discit, quotidie meditatur, prædicat, et docet; et anima illius non implebitur, quia non sufficit sibi quod didicit, sed magis ac magis semper discere cupit et studet.

Quid est quod ait (*vers. 9*): *Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias?* Quomodo cupit, aut quomodo desiderat quod nescit?

Ille qui oculo mentis discernit inter bonum et malum, videt quod cupiat bonum, et quod repudiet malum. Qui autem sequitur voluntates cordis sui et concupiscentias, sæpe desiderat quod nescit, quia vult comprehendere quod non potest.

De quo dicit Salomon (*vers. 10*): *Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus, et scitur quod homo sit?*

De Domino nostro Jesu Christo, cujus nomen ante vocatum est in Scripturis sacris, quam ipse carnem de Virgine sumpserit, et cognitum est prophetis et sanctis Dei, quod verus homo erat venturus.

Si hoc de Domino nostro Jesu Christo dictum est, quid est quod sequitur (*vers. 10*): *Et non possit contra fortiorem se in judicio contendere;* quis est ille fortior, contra quem Dominus noster Jesus Christus contendere non potest in judicio.

Dominus Pater, qui fortior est, quia Filius secundum humanitatem minor est Patre.

CAPUT VII.

Quid est quod ait (*vers. 4*): *Melior est ira risu, cum risus sit naturalis res?*

Ira non semper est vitium, sed aliquando etiam virtus est, quando irascimur nobismetipsis vel aliis peccantibus. Hæc ergo ira melior est risu, quia risus dissolvit mentem, et lætitia corrumpit hominis animum. Hæc ira corrigit et emendat peccantem.

Quid est quod dicit (*vers. 8*): *Calumnia conturbat sapientem, et perdit robur cordis ejus?* Qui enim vere sapiens est, nulla turbatur calumnia, nec deicitur adversitate.

Sapiens in hoc loco non ille intelligendus est qui perfectus et consummatus est in sapientia, sed qui jam cœpit habere sapientiam, et tamen non est perfectus. Talem sapientiam calumnia hominum sive adversitas aliqua facile conturbat, et perdit vigorem ac fortitudinem animæ illius quia, cum patienter non sustinet adversa, vexatur impatientia.

Quid est quod Salomon ait (*vers. 11*): *Ne dicas in corde tuo: Quid putas causæ est, quod meliora fuerunt tempora priora quam nunc sunt?* Ideo malum est hoc dicere, quia, sicut ipse ait (*ibid.*): *Stulta est talis interrogatio.* Quare stulta? Quia unus Deus conditor omnium temporum sive dierum. Nunquid non fuerunt tempora bona et mala?

Vere fuerunt, sed virtutes faciunt nobis tempora bona; vitia et peccata, faciunt mala. Et idcirco nos semper ita bene vivere debemus, ut dies præsentis meliores nobis sint, quam præteriti.

Quid est quod ait Salomon (*vers. 17*): *Noli esse justus multum, aut sapere plusquam necesse est:* Quid enim mali est, si multum est homo justus? aut quis potest plus sapere quam necesse est?

Ille multum et nimis justus est, cujus justitia sæva et crudelis est, et alios excitat ad querelam et murmurationem. Verbi gratia: Qui videt fratrem suum peccare, et magis vult eum condemnare atque punire, quam per penitentiam corrigere et emen-

are, ille utique multum et nimis est justus. Quomodo sapit homo plus quam necesse est? Quando superbe sapit, unde monet Apostolus: *Noli alta sapere, sed time* (*Rom. xi, 20; et xii, 16*). Ille plus etiam sapit quam necesse est, qui vult intelligere ea quæ non potest comprehendere neque penetrare.

Quare dicit Salomon (*vers. 19*): *Qui timet Deum nihil negligit:* cum apostolus Jacobus dicat: *In multis offendimus omnes?* (*Jac. iii, 2.*) Nunquid Jacobus aut cæteri apostoli non timebant Deum, qui se in multis offendere confitebantur?

Timebant utique, et in multis offendebant, quia non est super terram qui faciat bonum et non peccet. Quomodo igitur verum est quod dicit, qui timet Deum, nihil negligit? Qui enim sanctum et castum timorem habet, nihil negligit, quia nec prosperis elevatur, nec adversis dejicitur, quia quidquid illi accidit, non eum contristat. Quis est ille qui sanctum et castum Dei timorem habet? Qui Deum in nullo vult offendere, et quantum ipse adjuvare dignatur ejus voluntatem, ipsius mandata in omnibus vult et studet adimplere.

Quid est quod dicit (*vers. 20*): *Sapientia confortabit sapientem super decem principes civitatis?* Quæ est hæc sapientia? et qui sunt isti principes?

Sapientia in hoc loco Dominum nostrum Jesum Christum significat, qui est virtus et sapientia Dei Patris. Decem principes civitatis, id est Hierusalem cœlestis, sunt principes Ecclesiæ, quia ipsam quotidie regunt. Cur ergo decem dicuntur? Quia decem fuerunt ordines angelorum, sed unus decidit per superbiam, et idcirco boni angeli semper ad hoc laborant, ut de hominibus eorum numerus adimpleatur, et veniant ad perfectum numerum, id est ad denarium. Quomodo ergo sapientia? confortat sapientem super decem civitatis principes? Quia majus auxilium est sapientiæ, id est Domini nostri Jesu Christi, quam sit angelorum.

Quid est quod dicit Salomon (*vers. 20*): *Virum de mille reperi unum, mulierem ex omnibus non inveni?* Nunquid non multæ mulieres sanctæ fuerunt, virgines simul et viduæ, quæ pudicitia et castitate ac bonis operibus Deo placuerunt ex quibus plurimæ illarum martyrio coronatæ sunt?

Vere fuerunt, et usque nunc sunt plurimæ virgines simul et viduæ, Deo acceptæ. Sed hoc dicit Salomon quia suo tempore de viris multis vix potuit aliquem invenire bonum. De mulieribus vero nullam invenit, quia omnes ad luxuriam traxerunt se. Potest hæc sententia spiritualiter intelligi? Vere potest, nam per virum designatur bonus animi cogitatus, per mulierem vero carnalis et dissoluta cogitatio. De mille ergo viris vix unus invenitur cogitatus purus et mundus qui perversa cogitatione non turbetur et polluat extrinsecus. De mulieribus vero nulla invenitur quæ placeat Deo, quia carnalis et perversa cogitatio non est accepta Deo.

CAPUT VIII.

Quid est quod ait (vers. 5) : *Qui custodit præceptum Dei, non experietur quidquam mali?* Quomodo nihil mali experietur, cum sancti viri qui præcepta Dei custodierunt, multa mala perpassi sunt in hoc sæculo?

Verum quia qui præcepta Dei custodit, id est omne quod præcepit et jussit Deus, non experietur quidquam mali in futuro, hoc est nullum patietur, nullum sustinebit malum in die judicii. Quamvis enim aliqua mala patiat in hac vita, levia sunt et transitoria. In futura namque vita nihil mali patietur, quia perveniet ad æternæ beatitudinis præmium et gloriam.

CAPUT IX.

Quid est quod ait (vers. 4) : *Melior est canis vivus leone mortuo?* Quid per canem vivum aut leonem mortuum vult Salomon intelligi?

Canis vivus gentilitatem significat, leo mortuus, populum Judæorum a Deo derelictum. Melior est ergo canis iste vivus apud Deum, quam leo mortuus, quia nos qui de gentibus credimus, viventes per fidem, cognoscimus Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Judæi vero mortui per infidelitatem, nihil sciunt. Aliter : canis est peccator, qui se peccatis mortuum confitetur, et per pœnitentiam resurgens, incipit per justitiam vivere. Leo mortuus est justus qui in sua justitia confidit, et de suis meritis gloriatur, et idcirco in superbia elatus, mortuus est apud Deum. Melior est ergo peccator humilis et per pœnitentiam correctus, quam justus superbus : quia iste abominabilis, ille est Deo acceptus.

Quid est quod ait (vers. 8) : *Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat?* Nunquid potest aliquis candida semper habere vestimenta? et si forsitan ita est dives, ut semper vestimenta possit habere candida, quia omnino difficile est, quomodo fieri potest, ut de capite ejus nunquam deficiat oleum? Quis unquam ferre potest, ut semper oleo caput perunctum habeat?

Hæc sententia non historialiter, sed spiritualiter debet intelligi. Nam per *vestimenta* virtutes designantur, quibus anima vestitur et ornatur. Per *oleum* vero designatur opus misericordiæ, id est eleemosyna, vel certe spiritualis lætitia, et est sensus, *Omni tempore sint vestimenta tua candida*, hoc est, quæcunque egeris bona, sint munda et pura, ut possint Deo accepta esse, et nunquam deficias in bonis operibus, et semper habere studeas lætitiam spiritualem.

CAPUT X.

Quæ sunt muscæ de quibus Salomon dicit (vers. 4) : *Muscæ morientes exterminant suavitatem unguenti?*

Quantum ad litteram, si muscæ moriantur in unguento pretioso, exterminant suavitatem illius, verumtamen Salomon *spirituales muscas* vult intelligi in hoc loco. Quæ sunt ergo spirituales muscæ?

A Dæmones, vitia, et peccata, hæc enim omnia exterminant suavitatem unguenti, id est gratiam Spiritus sancti.

Quid est quod ait (vers. 21) : *Cor sapientis in dextera ejus, et cor stulti in sinistra illius?* Quis enim habet cor suum carnale in dextera vel in sinistra manu?

Vere nullus, et ideo spiritualiter hæc sententia est intelligenda. Quomodo? Per *cor* designatur intentio sive cogitatio, per *dexteram* opus bonum, per *sinistram* opus malum. *Cor ergo sapientis in dextera ejus*, quia cogitatio et intentio viri sapientis ad hoc tendit, et ad hoc laborat, ut semper bona operetur, quatenus in die judicii ad dexteram Domini, id est in sorte justorum stare mereatur, et cum ipsis in æterna beatitudine gloriari. *Cor autem stulti in sinistra illius*, quia et mala quæ cogitat, malis operibus accumulatur, pro quibus in die judicii a sinistris, id est in sorte reproborum ponetur, et cum ipsis in æternum punietur.

Quis est ille spiritus de quo dicit (vers. 4) : *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris?* Quis est ille qui potestatem habet, cujus spiritus si ascenderit super nos, locum nostrum dimittere non debemus?

Diabolus princeps hujus mundi : *spiritus ejus*, est maligna suggestio. Spiritus diaboli quomodo ascendit super nos? quia persuadendo facit ut mala cogitemus. Si ergo suggerente diabolo mala suggestio ascenderit in cor nostrum, non ei locum debemus dare, sed contra ipsam fortiter pugnare debemus, ne forte opere compleamus malam cogitationem. Potest et sic intelligi : Si habes vitæ humilitatem, munditiam, castitatem, patientiam, charitatem, et diabolus tibi suggerit superbiam, libidinem, immunditiam, odium, ne dimiseris locum tuum, hoc est, humilitatem, ne efficiaris superbus, sic et de cæteris est intelligendum.

Quid est quod dicit Salomon (vers. 16) : *Væ tibi, terra, cujus rex puer est et cujus principes mane comedunt!* Nunquid non beata fuit terra Israel, quæ juvenem habuit regem, David scilicet, qui viginti annorum fuit quando suscepit regnum? Nunquid non bonus Josias fuit rex, qui regnare cœpit in adolescentia?

D Vere bonus rex fuit David et Josias, sed vere *væ* terræ cujus rex juvenis, hoc est in quo parva et infirma est et carnalis sapientia et prudentia. Qui juvenilia desideria sequitur, odit justitiam, veritatem et judicium. Quomodo principes mane comedunt? quando luxuriose vivunt principes, mane comedunt, et idcirco *væ* terræ cujus principes mane comedunt, quia magis amant voluptatem hujus sæculi et carnis delectationem, quam populi salutem, ideoque luxuriose vivendo perveniunt ad judicium.

Quomodo (vers. 17) : *Beata est terra, cujus rex nobilis est, et cujus principes comedunt in tempore suo?*

Si rex est nobilis, decorus sapientiâ, splendidus iustitia, ornatus bonis moribus et actibus, vere beata

est terra cui præest, qui regit eam in iudicio et æquitate, et exaltat justitiam. Qui sunt illi principes qui in tempore suo comedunt? Illi qui non luxuriantur, qui non amant hujus sæculi voluptatem, qui non vivunt in crapula et ebrietate, sed cibos quærunt tantum ad corporis sustentationem. Ideoque beata terra quæ tales habet principes, quia cum justitiam et æquitatem diligunt, non pervertunt justitiam.

CAPUT XI.

Quid est quod ait (*vers. 2*): *Da partes septem, necnon et octo?* Quæ sunt istæ partes septem et octo?

Per septenarium numerum designatur Vetus Testamentum, propter Sabbatum, qui est septimus dies sanctificatus in lege. Per octonarium vero numerum designatur Novum Testamentum, propter diem Dominicum, qui est octavus dies, Domini resurrectione sacratus. Quomodo ergo intelligendum est quod ait: *Da partes septem, necnon et octo*; hoc modo, id est, utrumque Testamentum Vetus scilicet et Novum, pari veneratione suscipere, et præcepta ejus diligenter implere.

Quid est quod ait (*vers. 3*): *Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit?* Nunquid lignum quod cadit contra aquilonem aut meridiem, ibi erit? Nonne sæpe movetur in alias mundi partes?

Nulli hoc dubium est. Sed hæc sententia spiritualiter debet intelligi. Per lignum homo designatur quoniam unusquisque quasi lignum est in silva generis humani. Per aquilonem, qui est frigidus ventus, designatur inferni supplicium, et est sensus: Ubicunque homo sibi locum et futuram sedem præparaverit, ibi erit cum mortuus fuerit, hoc est, si bene vivendo sibi locum præparaverit ad austrum, cum ceciderit, id est cum mortuus fuerit, in requie paradisi et gloria regni cœlestis permanebit in æternum; sin male vivendo sibi locum ad boream præparaverit, inferni pœnas in sæcula sæculorum habebit.

Quid est quod ait (*vers. 4*): *Qui observat ventum ut non seminet, et qui considerat nubes ut nunquam metat?* Quis est enim tam stultus, qui semper observet ventum ut non seminet, et consideret nubes ut nunquam metat?

Hæc sententia spiritualiter est intelligenda. Nam per ventum et nubes sæpe tempestates generari solent. Per ventum designatur diabolus, per nubes præsentis sæculi adversitates. Quicumque timet diaboli persecutionem, aut mundi adversitates, non seminat, id est verbum Dei non prædicat, non operatur bona quæ possit: nunquam etiam metat, quia, etsi aliqua bona inchoat, ad perfectionem ea non perducit. Quid ergo agendum est? Sine consideratione nubium et timore ventorum, in mediis tempestatum seminare debemus, id est in omnibus adversitatibus verbum Dei prædicare, et bona quæ valemus, nos agere semper oportet.

Quid est quod ait Salomon (*vers. 6*): *Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua?* Quis enim semper mane et vespere seminare potest, maxime cum glaciali tempore nullus audeat seminare?

Semen in hoc loco non est intelligendum frumenti, vel alterius cujuslibet generis, sed semen boni operis, ex quo nascitur fructus justitiæ, et merces æternæ retributionis. Quid ergo docet cum dicit: *Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua?* ut nullo tempore, nulla ætate a bonis operibus cessemus, et nostram matutinam scilicet justitiam vesper inveniat, et vespertinam misericordiam iterum sol ortus accumulet. In adolescentia pariter et senectute virtutum copia nos semper Deo commendet. *Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua*, hoc est, in bonis operibus semper te exerce.

CAPUT XII.

Quid est quod ait (*vers. 5*): *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, et dissipabitur capparitis?* Quid enim hoc profuit dicere, cum nullus ignoret quia amygdalus florere solet, impinguari locusta, et dissipari capparitis?

Hæc sententia spiritualiter est intelligenda, et magnum in se continet mysterium, nam per amygdalum designatur Dominus noster Jesus Christus, quia sicut nux amygdali constat ex cortice, esse et nucleo, quoniam per os amygdali designatur divinitas; per locustam, populus gentilis; per capparim, populus Judaicus. Quomodo intelligenda est hæc sententia? Florebit amygdalus, id est nascetur Christus, et coruscabit miraculis. Impinguabitur locusta, id est credet gentilis populus, et replebitur bonis spiritualibus. Dissipabitur capparitis, hoc est peribit Judaicus populus propter infidelitatem.

Quare verba sapientium stimulis et clavis assimilantur? sic enim dicit Salomon (*vers. 11*): *Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi?*

Aptissime verba sapientium, stimulis et clavis comparantur, quia peccatorum culpas nesciunt palpate, sed pungere. Qui enim sunt veraciter sapientes, eorum procul dubio verba clavi sunt et stimuli, qui peccatores non blandimentis fovent, sed aspera increpatione redarguunt, et secretas eorum conscientias quasi pungendo, ad lamenta et ad laborem excitant ut corrigantur.

Quid est quod ait (*ibid.*): *Quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno?* Qui sunt illi magistri, per quorum consilium data sunt verba sapientium? aut quis est ille unus pastor a quo data sunt?

Magistri sunt sancti prophetæ et apostoli. Pastor unus est Deus, a quo data sunt omnia verba sapientium, quia ipse docuit magistros, id est prophetas et apostolos, et instruxit eorum consilium, quoniam ipse dedit verba in corde et ore ipsorum.

Quid est quod Ecclesiastes in fine libri sui dicit

(vers. 15): *Deum time, et mandata ejus custodi. Hoc est omnis homo? Quomodo fieri potest, ut hoc tantum sit omnis homo, id est Deum timere, et mandata ejus observare? Multo quippe major est pars eorum hominum, qui nec timent, nec mandata ejus observant, quam sit illorum qui timent et custodiant.*

Vere major pars est malorum quam honorum, quia sicut Dominus dicit: *Multi sunt vesoti, pauci vero electi (Matth. xx, 16)*, et incomparabiliter major est infidelium multitudo, quam fidelium. Quid ergo vult in hoc loco Salomon demonstrare? Hoc namque demonstrat in his verbis, quia non est homo qui Deum non timet, et mandata ejus non custodit. Quare non est homo? Quia non servat modum rationemque suæ naturæ. Quæ est ratio et modus naturæ humanæ? Rationabiliter vivere, quia inter omnia animalia solus homo creatus est rationale animal, quoniam inter cuncta veræ animantia solus accepit homo a Deo rationem et intellectum, ut agnosceret suum creatorem, et diligeret eum ac timeret,

A et ore simul et corde laudaret. Quid est Deum timere? Voluntatem ejus implere, et bona quæ facienda sunt, facere. Sic ergo qui Deum non timet, et mandata ejus non custodit, non est homo. Quid ergo est? Bestia. Quomodo bestia vocatur? Si est crudelis suis domesticis, vel subjectis, aut vicinis, leo est, non homo. Si autem raptor est, tigris est aut lupus. Si vero est adulter, aut fornicator, aut immundus, canis aut porcus; aut si est stultus, asino comparatur. Fraudulentus itaque et simulator, congrue vulpeculæ assimilatur. Sic et de cæteris intelligendum est. Quis est veraciter homo? Ille solus est homo, qui Deum timet, et mandata ejus custodit.

PERORATIO.

B Hæc de Parabolis Salomonis nos humiliter descripsimus, ne in figurativis phantasiis nihil aliud credentes, quam quod secundum visibilium formationem scriptum invenimus; sed eruditi potius a figurativis ad eorum quæ vera sunt cognitionem ascendamus.

EXPOSITIO IN CANTICA CANTICORUM.

(Biblioth. vet. Patr., XX, 1155.)

INCIPIIT EPISTOLA HONORII DOCTORIS EXIMII SUPER CANTICA CANTICORUM.

Donum sapientiæ cum Salomone poscenti Honorius, a vero Pacifico postulata consequi.

Quia prædecessori tuo beatæ memoriæ venerando abbati C[ONONI] librum David utcunque explanavi, poscis a me, imo jubendo exigis successor ejus, librum Salomonis tibi explanari, justum asserens ut qui patri patris opus magno sudore elaboratum obtuli, tibi quasi filio filii opus stylo elucidatum debeam offerre. Feci itaque quod jussisti, et librum Salomonis qui intitulatur Cantica canticorum multorum ore celebratum, paucorum intellectui reseratum, plano stylo reseravi; ac opus desidiosis obscurum, omnibus studiosis Spiritu sancto illustrante elucidavi, nihil mihi præter solum laborem ascribens, sententias vero auctoribus [al. auctoritati sanctorum] relinquens.

INCIPIIT PROLOGUS IN LIBRUM SALOMONIS QUI DICITUR CANTICA CANTICORUM.

In principiis librorum tria requiruntur, scilicet, auctor, materia, intentio. Auctor, ut noveris nomen scriptoris, utrum ethnicus, an fidelis, utrum Catholicus an hæreticus fuerit. Materia, ut scias utrum de bellis an de nuptiis vel de quibus rebus tractat. Intentio, ut cognoscas utrum rem de qua tractat suadeat vel dissuadeat, vel liber lectus quid utilitatis conferat.

Auctor libri hujus est Spiritus sanctus, loquens

C per vas sapientiæ, Salomonem hujus libri scriptorem qui fuit rex sapientissimus et propheta præcipuus. Ideo non legitur lectio libri Salomonis, sed lectio libri Sapientiæ. Qui Salomon tria volumina heroico metro edidit, quæ et in tres partes philosophiæ, scilicet ethicam, physicam, logicam distribuit. Parabolas namque ethicæ attribuit, in quibus bonos mores docuit, ut ibi: « Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ (Prov. 1, 8.) » Ecclesiasten autem physicæ assignavit, in quo naturas rerum disseruit, ut ibi: « Omnia flumina intrant in mare, ad locum unde fluunt revertuntur aquæ ut iterum fluant (Eccle. 1, 7.) » Cantica canticorum logicæ contulit, in quibus rationalem animam per dilectionem Deo conjungi voluit, vel docuit, ut ibi: « Fortis est ut mors dilectio. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem (Cant. VIII, 6, 7.) » Auctor est æquivocum. Æquivocum autem dicitur quod unum est in litteratura, sed diversum in significatione, ut leo. Est enim leo cæleste sidus in cælo, et leo terrestris bestia in terra, est etiam leo aquatilis piscis in aqua. Est quoque leo, nomen hominis, apostolici scilicet vel imperatoris; est et leo pictura vel sculptura, sic et auctor est æquivocum. Est autem auctor civitatis, id est fundator ut Romulus Romæ; est et auctor sceleris, id est princeps vel signifer, ut Judas Christi mortis; est quoque auctor libri, id est compositor, ut David Psalterii, Plato Thymæi. Est etiam auctor commune nomen, ab augendo dictum.